

Forum Antroposofi

Etik i det gemensamma bildskapandet

Janne Silvasti

”Framför oss utbreder sig ett stort snötäckt fält; vi ser ett landskap med floder och sjöar, alla istäckta... I landskapet står två kvinnliga gestalter. Och ut ur aftonrodnaden föds ett sändebud, de högre världarna sänder ut ett sändebud, som ställer sig framför de bägge kvinnorna. Den ena kvinnan pressar sina armar mot kroppen. Hon kryper ihop och faller orden: 'Jag fryser!'”

Den andra kvinnan blickar ut över det snötäckta fältet... och från hennes läppar pressas fram ord... 'Så underskönt landskapet omkring oss är!' Värme strömmar in i hennes hjärta...(ur Konstens väsen GA 271.)

Genom historien har människor beskrivit sina liv och upplevelser på olika sätt. I konsten kan man se den rådande världsbilden speglas i livliga skildringar. I den förhistoriska tiden var det mer berättelser och även bilder. Den mytiska tiden följdes av en tid där religionerna hade en framträdande roll och skrifter och bilder var mycket viktiga. Den senaste tidens mångfald kan vi kalla för ett konceptuellt sätt att uppfatta och beskriva världen runt om oss. Vi kan se hur utbudet har blivit rikare och uttryckssätten är många och mycket varierande.

Jag har den uppfattningen att under den mytiska tiden hade man ett imaginativt förhållande till världen. Människan hade starka inre upplevelser av omvärlden som förvandlades i själslivet till en rik bildföreställningsvärld. I dagens värld är vi kanske sakta på väg till det medvetande som kallas ett imaginativt medvetande. I varje fall kan vi se hur bildkonstnärerna genom hela 1900-talet har sökt någonting som inte i första hand kommer från sinnevärlden. Och det andliga sökandet har lett till nya riktningar även inom den kanske mest konsumerade konstformen, nämligen film... levande bilder!? Andliga eller över/under-naturliga varelser dyker upp lite varstans.

Jag kan inte låta bli att fråga mig om inte bildutbudet fått övertaget över de andra sätten att dela information och beskriva våra liv!? Skärmar omger oss överallt och fyller våra primära sinnesupplevelser, i varje fall i moderna städer och sammanhang. Vi kan se hur mobiltelefonerna tar väldigt mycket plats i våra liv och kommunikation kan skötas med små bilder (emoji), där varje bild är en känslouttryck.

Kan vi se tendenser i denna utveckling och kan vi försöka beskriva vad det är som händer...?

Att uppleva en annan människa, att leva sig in i sinnesintrycken, höra en berättelse eller läsa, titta på en film som tilltalar hjärtat, är någonting som varje människa har möjlighet till. Och om jag inte har helt fel söker de flesta människor någonting som tilltalar deras själar djupare, något som berör känslorna.

Samtidig bygger vi system och strukturer där det sårbara och känsliga, det ovissa reduceras till värdelös bisak. När samhällsfunktionerna har blivit mera effektiva (automatiserade) och människomöten kortare har underhållningsindustrin hittat rätt och bjuder en mängd upplevelser av alla slags former.

Vi kan se skillnaden mellan en egen bild som vi själva har skapat fylld av känslor och en ”skärmbild”. Tittar vi på själssaktiviteten kan vi säga att den första är en levande bild och den andra en död bild. En död bild är färdig, medan en levande bild kan utvecklas. Alla dessa yttre bilder som vi konsumerar är som ett filter mot att kunna skapa inre bilder. Och detta har betydelse för våra liv. Det är förstas så att vi behöver yttre stimulans och det är bra, men den inre bildens utveckling kan bli lidande av detta. Och om vi nu ser världsutvecklingen så att människans medvetande är i ständig förvandling, så kan man ta en funderare på vems bilder jag följer (associationer) eller vems tankar jag tänker? Hur vill jag själv vara som människa, vart vill jag rikta min uppmärksamhet med den så kallade fria viljan och vilken typ av värld vill jag bidra till...?

I somras såg jag delar av mysteriedramerna i Ytterjärna Kulturhus och blev skakad av dessa mäktiga scenbilder, där andliga makter härjar i människans undermedvetna, i vår själ. Den dimensionen av verkligheten är för en andligt sökande människa ren näring.

I Waldorfskolan vill man ge elever levande bilder som balanserar alla de fakta som undervisningen innehåller. Har man lärt sig att leva med sina egna bildskapelser och gång på gång gjort det till en målning eller teckning har man fått goda möjligheter att inte drunkna i bildöversvämningen och även kunna lita på sina egna kreativa lösningar när det behövs... och det behövs! Att lita på sin egen förmåga, sitt eget omdöme, är en viktig egenskap.

Pedagogiken ger med sin läroplan ett stöd för växande barn, där relationen till läraren blir en bärande kraft. Förtroendet som en elev kan få för människan och

världen är mycket viktigare än ett enskilt läroämne.

Förtroendet till andra människor sätts ofta på prov... när det brister i stora sammanhang blir det kontroll och ännu mera lagar som i sin tur måste kontrolleras. Vi kan se att misstänksamhet eller brist på förtroende i samhället leder till enorma byråkratiska apparater och till slut kan endast några få tyda regelverken. Det i sin tur dödar många fina initiativ, så som vi också har sett hända i antroposofiska sammanhang.

Att ha motgångar och socialt struligt är de utmaningar som vi ska ta på allvar. Det är förstas svårt att veta hur karmiska sammanhang hänger ihop i enskilda människors öden och i gemenskapernas. Därremot kan man försöka se varje nederlag som en skogsbrand, det ger nya möjligheter till en tillväxt som man minst anade på förhand.

Antroposofin lever i tiden...!?

Det finns väl ingen organisation utan medlemmar!? Varje enskild människas ansträngning har en betydelse för det gemensamma. Det är styrkan i det hela. Med den kraften bildar vi Sällskapet och bidrar i världen till fromma för alla människor... Man strävar efter att förstå sig själv djupare för att kunna handla som en fri individ, välja sin skola, vård, livssyn m m och inte bara som idealist, utan även med sina händer!

Vi ska kunna fortsätta skapa levande bilder, levande tankar, levande vård m m där människan är i centrum, där människan bär ansvar för människan.

Ur Konstens väsen... fortsättning:

”... Och denna kvinnogestalt hörde orden från ynglingen som fötts ur aftonrodnadens glans, hon hörde orden: 'Du är konsten!'... Det hon upplevde var det man skulle kunna kalla en astral imagination. Och när man vill uttala det som hon upplevde, så kan man inte klä det i andra ord än att man berättar det i den imaginativa kunskapens bilder. Ty i detta ögonblick visste kvinnans själ att ynglingens ord 'Du är konsten' bara kan utsägas intimt, så som man måste, om man vill klä den imaginativa kunskapens upplevelser i ord...

4-5
Notiser

6-9
Samtal:
Chanser för antroposofisk medicin?

10-19
Krönikor:
Om själens betydelse för läkedom
Den sociala tregreningen lär sig gå
Glimtar från mysteriedramaveckan
Gretas gåva
Tre Mikaeliperspektiv

20-21
Bilduppslaget

22-28
Krönikor:
De första Eurytmi-Pedagogerna i Sverige
Rudolf Steiner och Waldorfskolan
Om Rudolf Steiner, personliga intryck
Andrej Belyj - brev

29-32
Bokanmälan
Et apropos till artikel om dösdhjälp
Levnadsteckning & Till minne

33-34
Kallelse till Höstmöte 2019

35-37
Kalendarium:
Antroposofiska Sällskapet
Järna, Stockholm och Norrköping

38-39
Förteckning över medlemsgrupper
Medlemssekretariat
Medlemskap
Styrelse

40
Bildberättelse

Kära Forumläsare, En kort presentation av höstnumret 2019.

Vidarkliniken och dess vårdcentral stängdes under våren respektive i början av hösten - ett dystert ackord! Med anledning av detta har Forum haft en längre intervju med läkaren Ludwig Hellmundt. Vi återger den i sin helhet. "Människo-själ!" var temat för årets läkarstämma i Dornach. Här får vi det belyst genom en intervju med Mathias Girke, ledaren för den medicinska sektionen.

Waldorfskolorna i hela världen firar sitt hundraårsjubileum. Vi får några glimtar från all glädje som är förbunden med detta, men hör också om stora utmaningar somliga skor står inför. Och så berättar Karin Ruths Hoffman för oss hur det var

för en svensk flicka att i Waldorfskolan i Stuttgart möta Rudolf Steiner himself... Det är också 100 år sedan tregreningen tog sin början . Gerald Häfner skildrar i en längre artikel vilken förlösande social potential som slumrar i en tregrenad livssyn och hur den börjar vakna till liv idag under helt andra förtecken än då för tiden, inte minst bland unga människor.

Några efterklanger från Mysteriedramaveckan i Järna återges samt en glimt av projektets fortsättning. Två levnadsbeskrivningar samt bokrecensioner finns också i detta nummer. – Och – som alltid – en del viktig information samt kalendariet.

*För redaktionen
Felix Nieriker*

Samarbete trots politiska motsättningar

Fredagen den 13 september blev en höjdpunkt under den stora läkarkonferensen vid Goetheanum. 16 ledande vårdprofessorer från Turkiet, Egypten, Israel, Jordanien och Iran ställde sig på scenen tillsammans med medarbetare från Filderkliniken vid Stuttgart och Paracelsus-sjukhuset i Richterswil i Schweiz. De representerar en arbetsgrupp som värnar om vårdfrågor inom cancereparin. En deltagerska från Turkiet hade just fått klart en handbok på 1600 sidor rörande vården i onkologin. Att företrädare för nationer som står i konflikt med varandra kan samarbeta vittnar om den fredskapande kraft som lever i praktisk antroposofi. "Goetheanum ser ut som ett spirituellt rymdskepp som nyss har landat", tyckte en av gruppens deltagare som här för första gången mötte antroposofi och Goetheanum.

Källa: Das Goetheanum nr 35/36, 2019. Översättning: Red. FN

Waldorffestival

Från 7 - 10 juni firade runt 1 700 människor på området runt Schloss Hamborn "Waldorf 100" med musik och föredrag om skolrörelsens uppgifter.

"Det är ju Waldorf-Woodstock" sa en av gästerna vid festivalen, när man en bit in på natten lyssnade på musikgrupper på den stora ängen, innan man drog sig tillbaka till ett av de många campingtälten.

Det började med vårdaren Mischka Kaisers initiativ att arrangera en sommarfest till jubileet. Det gamla slottet, waldorfskolan, elevhemmen och äldreboendet på det utsträckta, parkliknande området är utmärkt lämpliga för en sådan fest. För de vuxna: arbetsgrupper till pedagogiska frågor. För de yngre: teater, pantomim, cirkus eller sport. Dessutom föredrag däremellan.

I ett av dem pekade Henning Kullak-Ublick på spänningsfältet mellan de ökande regleringarna utifrån och elevernas individualisering. Gerald Häfner tecknade waldorfskolan som både skapelse och laboratorium för den sociala tregreningen. Michaela Glöckler talade om waldorfskolans uppgifter i våra digitala tidevarv, där Wolfgang Held såg waldorflärarens inre arbete som waldorfskolans kärna. Claus-Peter Röh betraktade hur dags- och nattmänniskan griper in i varandra, d v s från omvärlden och initiativ.

Att så många unga människor deltog i festen var väl inte minst tack vare kvälls- och nattprogrammen. Banden och musikgrupperna var också den största posten i budgeten.

Bredvid konsertängen ligger äldreboendet, så att även äldre gäster lyssnade på musikgruppernas blues eller samba. Måleriskt: träden belystes med olika färger på natten. Vid sammanfattningen: snälla, nästa år igen!

Källa: Wolfgang Held för Das Goetheanum i nr 7/8, 2019 av Anthroposophy Worldwide www.waldorf-festival.de. Översättning: Red. GN

Waldorfhistoria

I tre band nedtecknar Nana Göbel detaljerat waldorfrörelsens historia. Titeln:

Die Waldorfschule und ihre Menschen weltweit (Waldorfskolan och dess människor världen över)

I anslutning till det 100-åriga jubileet har Nana Göbel skrivit de världsomspännande waldorfskolornas historia. Något blir då tydligt: alla fakta står i förbindelse med människor, tusentals lärarinnor och lärare, skolgrundare, inspiratörer. En karmisk gemenskap blir tydlig, som har föresatt sig att skapa en människoadekvat uppfostran på jorden - och detta genom tre generationer.

Människoödena och undervisningskonstens öden väver i varandra: Vem visste att Portugal 1980 var på vippen att införa waldorfpedagogik i alla sina grundskolor, om inte tragiska olyckor i regeringen hade skett två dagar efter beslutet? Vem visste hur förvånansvärt modern, i meningen social tregrening, den redan 1918 den 11 september i Armenien antagna lagen gällande skolförvaltning var? Och vem visste hur häftigt angripna den antroposofiska rörelsen och skolrörelsen ofta var? Exemplet Frankrike: 1999 gjordes av säkerhetstjänsten och ministerierna ett massivt angrepp som förstärkte anklagelserna från 1982 att dessa rörelser ska betraktas som sekter - mycket av detta är fortfarande idag starkt aktivt i andra europeiska stater.

Ju längre tillbaka i tiden vi går, desto mindre borgerligt beteende och desto mer viljebetonning hittar vi hos kollegerna - de verkar ha varit ganska obekymrade inför socialt och ekonomiskt virrvarr under olika perioder.

Förutom detta finns det korsreferenser. Man får veta något om Ernst Weissert i samband med grundandet av Freunde der Erzie-

hungskunst Rudolf Steiners (1976), men har mött honom 1921 genom skildringen av en autonom självförvaltningslära, Jena-Zwätzener Arbeitskreis.

Det är närmast osannolikt hur en enda människa har kunnat utforska och nedteckna denna enorma mängd av datum, namn, fakta, sammanhang och händelser. Och det över hela världen!

Källa: Christoph Wiechert, Goetheanum och Den Haag. Översättning: Red. GN

Nya Vitaleurytmister i Norden

I början av september diplomerades 8 nya Vitaleurytmister efter deltidsstudier under ett år i regi av SAMT och Järna Akademi. Kursens utbildare var Christina Hagermann och Michael Werner från Hamburg info@vitaleurythmie.de, www.vitaleurythmie.de.

Utbildningen har till syfte att ge eurytmiska verktyg att förebygga och behandla stress, överbelastning och utbrändhet. Vitaleurytmi ansluter till modern stressforskning och mindfulness. Genom att öva upp en ökad förmåga till medveten närvaro och en fördjupad egen kroppskontakt utvecklas uppmärksamheten och självförmågan att leda sig själv. Detta främjar det personliga välbefinnandet och ökar livsglädje. Vitaleurytmin praktiseras individuellt, i grupp och i teamprocesser.

Chanser för antroposofisk medicin?

Ett samtal med läkaren Ludwig Hellmundt

Felix Nieriker och Göran Nilo

Med anledning av den akuta krisen för antroposofisk medicin i Sverige valde Forum att samtala med läkaren Ludwig Hellmundt. Han upplever det som en oerhörd tillgång att det finns en grupp människor som arbetar inom skolmedicinen som är utbildade och motiverade kring antroposofisk medicin och som väntar på en chans. Samtalet med Ludwig andas positivitet vilket i sig redan känns som "medicin".

Intervjun ägde rum den 5 september i Antroposofiska Sällskapets nya lokaler i Järna.

Frågorna ställde Felix Nieriker (FN) och Göran Nilo (GN)

GN: Kan du tänka dig att berätta lite grand om din bakgrund, kort om din uppväxt, yrkesvalet du gjorde, om din familj och annat du vill presentera.

LH: Jag är uppvuxen i Leipzig och har fått gå i en statlig skola i DDR i det gamla socialistiska systemet, polytechnische Oberschule som den heter. Som framgår av namnet är det alltså något väldigt tekniskt. Men mina föräldrar såg till att jag fick mer än bara den polytekniska utbildningen. Min pappa är "medfödd" antroposof kan man säga. Hans mamma hade på trettioalet blivit antroposof genom sin syster. Och jag fick också del i antroposofin framför allt genom honom. Min mamma, som själv inte var så intresserad av antroposofi från början, hade ändå tagit till sig väldigt mycket, waldorfpedagogiken, det biodynamiska och musiken, så vi barn fick med oss lite av detta. Jag fick lära mig spela fiol men övade inte särskilt mycket. Med 13 år började jag spela piano och där var jag däremot flitig. Jag spelade i sju år och frågan uppstod i mig om jag inte skulle bli mu-

siker. När jag spelade så mycket och inte visste vad jag skulle välja för yrke var det min mamma som tyckte att jag skulle passa till att bli läkare. Jag gjorde ett intagningsprov och fick studieplats direkt. Det var efter murens fall. Jag skulle inte kunnat studera i gamla DDR, för vi som familj var inte politiskt korrekta. Jag hamnade alltså på medicinutbildningen utan att själv vara helt med i processen. Resultatet blev lite av en chock för mig. Det var så mycket att lära sig utan någon egentlig upplevelse av mening. Jag drog i bromsen och gjorde istället min civiltjänstgöring inom sjukvården i Öschelbronn, en antroposofisk klinik. Där började det kännas meningsfullt. "Ja, så kan jag göra det, om jag har den antroposofiska medicinen med mig." Jag tog mig igenom den vanliga läkarutbildningen. När jag kom tillbaka till Leipzig hände någonting som jag måste berätta. Jag går på gatan i kvarteret där hela medicinska fakulteten ligger, där alla studenter går. Så kommer en man och en kvinna, studenter alltså, som säger till mig, nej de frågar mig, om jag skulle vara intresserad av att medarbeta i en studiegrupp om antroposofisk medicin. Syntes det utanpå mig? De kände inte mig och jag kände inte dem. Det är än idag mina vänner. Mannen har blivit en ganska central barnläkare inom antroposofisk medicin. Vi hade en medicinsk studiegrupp i sju år, även en antroposofisk sådan. Genom detta kom jag in i antroposofin och antroposofiska medicinen.

GN: Har du syskon?

LH: Jag har tre syskon Jag är det tredje av fyra barn, två äldre systrar och en yngre bror. Ja det var mycket livligt hemma.

GN: Om du skulle beskriva familjen, mil-

jön du växer upp i, hur skulle du karaktarisera detta?

LH: Om man använder gängse begrepp kan man karaktarisera min uppväxtmiljö som kulturborgerlig. Min pappa var musikvetare, lektor, min mamma konstnär och lärare i ryska.

GN: När blev du färdig med din läkarutbildning?

LH: Året är 1999, det är i Leipzig, som jag var ganska trogen till, förutom under åren jag gjorde civiltjänstgöring i Öschelbronn, som är ett mindre antroposofiskt sjukhus i Tyskland.

GN: 1999 är du klar. Vart tog du vägen när du nu var färdig läkare?

LH: Jag ville gärna bli läkare med antroposofisk inriktning, vad gör man då? Invärtesmedicin kanske? Det var ju det i Öschelbronn. Då skrev jag olika ansökningar. Det var den tiden då det ännu inte fanns massor med tjänster, tvärtom, det var konkurrens. På en tjänst var det kanske 20-30 sökande. Det blev en specialistutbildning inom anesthesiologi som jag höll på med i tre och ett halvt år fram tills jag tänkte: "Ja men här kan jag ju inte utöva antroposofisk medicin, jag måste göra något annat kanske!" Jag sökte till Havelhöhe i Berlin.

GN: Vad är Havelhöhe?

LH: Det är ett antroposofiskt sjukhus i Berlin som grundades samma år som Vidarkliniken. En grupp antroposofiska läkare tog över ett vanligt statligt sjukhus inklusive medarbetare, som de så småningom utvecklade inifrån till ett antroposofiskt sjukhus. Havelhöhe har

idag 300 sängplatser vilket är ungefär en tredjedel av Huddinge sjukhus storlek. Den har en mängd olika specialiteter såsom anestesi, kardiologi, onkologi, palliativ vård, förlossning och primärvård samt akutmottagning. Det passade mig.

GN: Vilken avdelning hamnade du på?

LH: Det första halvåret hamnade jag på avdelningen för endokrinologi och onkologi där Matthias Girke jobbade. Det blev inte bara lyckat s.a.s. Jag kunde ganska mycket redan innan, men hade ingen erfarenhet av antroposofisk medicin. Det var invärtes medicin. Väldigt mycket arbete, trettio patienter på avdelningen som jag delvis hade helt eget ansvar för, egentligen ett arbete för två läkare. På Vidarkliniken var det som högst 15 patienter. Ett halvt år räcker egentligen inte för att komma in.

GN: Hur känns det när du tänker på det här just nu, långt senare?

LH: Jag har i hela mitt liv haft en känsla av att jag har haft någon slags tydlig vägledning jämfört med hur andra har det. Allt har ju fallit på plats för mig. Jag är född på en söndag och min mamma har alltid sagt att jag är ett söndagsbarn. Jag hade inte svårt att få olika erbjudanden, men däremot var det svårt att välja. Jag hade 'fått' Berlin och det kändes som en slags prövning på olika sätt: "Är det här det du vill? Är det antroposofisk medicin som du söker, är det dessa människor, eller vad är det du söker?" Det var verkligen en uppbrottssituation. Sedan såg jag en annons i Merkurstab (den tyska tidskriften för antroposofisk medicin). Där stod det: "Vidarkliniken söker läkare". Jag hörde av mig. Svaret: "Var så god och kom!" Detta var hösten 2003.

FN: Hade du tidigare funderat på att komma till Sverige?

LH: Ja faktiskt, jag hade tidigare en gång tänkt på Norge som en möjlighet, sedan blev Sverige intressant för mig, men det var personligen inte moget ännu. Vår familj hade fått vårt tredje barn när vi åkte lämnade Berlin och återvände till Leipzig. Alla våra barn var ganska små och vi övervägde om vi skulle bli kvar i Leipzig eller ta en period någon annan stans. Då

"Sedan såg jag en annons i Merkurstab (den tyska tidskriften för antroposofisk medicin). Där stod det: "Vidarkliniken söker läkare". Jag hörde av mig. Svaret: "Var så god och kom!" Detta var hösten 2003."

valde vi Sverige, Vidarkliniken för två år. Jag hade väl redan tidigare tänkt mig en framtid i Sverige. Min fru tyckte max ett år och då enades vi om två. Och så blev det fyra år och vi kunde fortfarande inte bestämma oss för att stanna kvar, så vi

åkte tillbaka. Då hade jag tillbringat 2 ½ år på Vidarkliniken och märkte att jag inte kunde utvecklas i den situationen. Profilen var medicinskt smalare än jag hade tänkt mig. Om det skulle gå vidare måste jag lära mig det som behövs skolmedicinskt också för den gruppen som fanns där, vilken framförallt bestod av smärtpatienter. Och det passar ju till anestesin. Man måste först bli specialistläkare innan man kan välja smärtlindring som specialitet. Alltså sökte jag mig till Huddinge Sjukhus och där fick jag hjälp av Maj-Len Sundin, som var den dåvarande chefen för Vidarkliniken och tidigare chef för Karolinska Sjukhuset. Jag gjorde klart min specialistutbildning, bodde i Järna och pendlade. Men min fru önskade sig tillbaka till Tyskland, så då blev det Dresden. Det blev helt misslyckat för min del. Jag råkade hamna på en tysk klinik par excellence. Det var gamla militärer som dirigerade där med en överläkare som var höjd över alla andra, en brant hierarki och det var jag inte längre beredd att tolerera, jag hade ju arbetat i Sverige. Min fru kom inte heller in i musiken som hon hoppats. Vi återvände till Sverige efter två år. Nu var frågan: Vidarkliniken direkt eller ska jag göra klart smärtlindring som specialitet först? Det blev det sistnämnda i Huddinge. "Här i Sverige skall vi stanna, här ska våra barn växa upp." Det blev fyra år delad tjänst som smärtlindringsspecialist. Sedan kom jag på prov tillbaka till en deltidstjänstgöring på Vidarkliniken. Men då kände jag: Nej, jag kan bara inte göra det. Det var 2015. Jag märkte att det hade smalnats av ytterligare på Kliniken. Smärtlindring och rehabilitering av utmattningssyndrom och lite onkologisk rehabilitering var det enda som var kvar. Inget palliativt som tidigare. Därmed inget som hade en framtid för mig. Så jag

blev kvar på smärta och anestesi på Hud- dinge. Barnanestesi och barn-smärtera- pi blev det och sedan smärtterapi i Söder- tälje.

GN: Och där är du fortfarande.

LH: Ja. Så jag har misslyckats som antro- posofisk läkare skulle man kunna säga. (Allmänt skratt)

GN Tycker du verkligen det?

LH: Nej. Jag har fått en bild av vad an- troposofisk medicin är, vilken roll an- troposofin spelar för medicinen. Jag har kämpat med frågan, har gått fram och tillbaka. Min tyngdpunkt har varit att vara inom skolmedicinen och därifrån se perspektivet med den antroposofiska medicinen. Nu har jag lärt känna den i alla fall, lärt mig mycket om den, men är inte praktiskt utövande.

GN: Och antroposofins roll för dig?

LH: Jag väntade mig att du skulle ställa frågan: Är du antroposof? – (Skratt igen) – det går inte att besvara, det är som att fråga ”är du antroposofisk läkare?” När är man det, när är man det inte? Jag har en stark relation till antroposofin, det kan jag säga, hela tänkesättet, jag förstår väldigt bra vad det handlar om, vad den har för mening för mig, för människor- na, för världen.

Jag har läst själv, jag har läst i grupp, jag har mediterat och försökt hålla det vid liv och gå någon slags skolningsväg, en hel del handlar om livets skolnings- väg när man är så pass belastad som jag är med allt det jag har i vardagen, familj, yrke, flytta, pendla. Jag har så många idéer hela tiden. Jag är intresse- rad av väldigt många olika saker utöver medicin: trädgård, naturen, musik, ast- ronomi. Jag har dessutom nästan blivit bonde en gång i tiden. Järnvägen har varit ett stort intresse under många år.

GN: Utbyggnaden av järnvägen?

LH: Mer generell. Jag kan otaliga lok, jag har en modelljärnväg hemma som aldrig blir klar. Jag har haft svårt att säga: ”Ja, men det här vill jag.” Det var svårt för mig att se var jag var i nuet vad det var jag skulle jobba med. Men det har blivit tydli- gare med tiden.

FN: Det är jättespännande att höra. Men vi har en fråga, hur är den medicinska situationen helt allmänt idag, vilka är ut- maningarna?

LH: Jag får göra ett ganska eget försök till tolkning. Det är inte mycket som kommu- niceras kring det här. Jag har haft några möjligheter att befatta mig med det. Det som också andra har beskrivit är, att den naturvetenskapliga, materialistis- ka medicinen har nått stora framgångar. Som det senaste finns idag biologiska, genetiskt framställda läkemedel som mo- dulerar immunsystemet och inflamma- tionssystemet. Allt det här är stort, men

”Jag har fått en bild av vad antroposofisk medicin är, vilken roll antroposofin spelar för medicinen. Jag har kämpat med frågan, har gått fram och tillbaka. Min tyngdpunkt har varit att vara inom skolmedicinen och därifrån se perspektivet med den antroposofiska medicinen.”

medicinen som har valt den här vägen har samtidigt gått förbi allt annat som har funnits sedan tidigare i världen, alla for- mer av t.ex. kinesisk, ayurvedisk medicin har man helt enkelt inte tittat på. Och den här gamla kunskapen i medicin har existerat parallellt. Nu har man - det vill säga företrädarna på politiskt nivå i alla länder - kommit fram till att de inte bara kan strunta i dessa andra synsätt. Även i Kina har man märkt det, de har ju över- tagit den västerländska medicinen, och alltid vetat att de ju har sin egen medicin, den kinesiska. I alla fall är frågan nu hur vi återigen kan skapa en helhetsmedicin för befolkningar, för alla varianter av vårdbehov som finns, i olika ekonomiska system och under olika klimatiska förut-

sättningar. Allt det här är så utbrett idag, man kan inte längre bara introducera sådana där jättesjukhus med kemoterapi och allt som där finns. Utan det finns oli- ka former av medicin och nu måste man få överblick och försöka integrera dem till en sorts världsmedicin.

FN: Och det finns allvarliga försök med detta?

LH: Ja, det gör det faktiskt. Det finns på WHO-sidan en grupp som jobbar med det sedan åtminstone 2010. Det har kom- mit till Sverige i form av en utredning som Kjell Asplund har hållit i och som man hoppades kunde främja antroposo- fisk medicin. Det är en liten gren av det arbetet. Men det har stött på hinder så att säga. För Sverige är då ett av de mest sekulariserade länderna, också skolme- dicinen har även i människors hjärnor fått rollen av att vara den enda rätta vä- gen. Det finns inget utanför, det finns bara medicin som är lika med skolmedi- cin. Det är speciellt för Sverige att det är så extremt.

GN: Är den hållningen helgjuten i Sve- rige, är hela det svenska medicinska sys- temet drabbat av det?

LH: Det finns där utanför det officiella systemet lite grand av drömmar i alla fall, sedan finns homeopatin, många som sö- ker sig till den österländska medicinen, allt sker ju lite i smyg och man skäms näs- tan för att prata om det.

GN: Och det märker du också på din ar- betsplats?

LH: Ja.

GN: Har du lärt dig att leva med det?

LH: Jag har övertygelsen att man kan ändra det, inifrån så att säga, att det tän- kandet man har i skolmedicinen i stora drag är förenligt med antroposofin. Pe- ter Heusser är en förebild för mig i detta avseende. Han har varit professor för antroposofisk medicin i Bern och har nu senast blivit professor för medicinsk an- tropologi i Witten -Herdecke. (Tyskland) Och hans avhandling, som har varit ett omfattande arbete, handlar om det: hur man skulle kunna förena det skolmedi- cinska tankesättet med det antroposo- fiska. Han försöker via Frihetens filosofi visa hur det är möjligt att förstå varandra.

GN: Hur skulle du vilja formulera situa- tionen för den antroposofiska medicinen i Sverige just nu, 2019?

LH: Man kan säga att man hamnat i en viss nollpunkt i den reella verksamheten för den antroposofiska medicinen. Inte bara Vidarkliniken försvinner, medi- cinerna, terapeuterna håller på att för- svinna så att säga, också LAOM kanske, den antroposofiska läkarorganisationen. SAMT har en viss livskraft och finns kvar. Det är det ena. Det andra är att vi har haft ett LAOM-möte i den här loka- len i lördags där det kom över 30 läkare, nästan två tredjedelar av läkargrup- pen i Sverige. Det var väldigt levande. Det finns nu människor som jobbar i skolmedicinen, som är utbildade, mo- tiverade kring antroposofisk medicin och väntar på en chans. Det är det som är spännande tycker jag. En miljö som är maximalt skolmedicinskt präglat har sådana människor som måste greppa antroposofisk medicin så att den inte står i motsats till den vanliga skolmedi- cinen. Man kan förstås jobba åt det hållet att man skapar en alternativ verksamhet igen, så där som naturläkare lite grand.

GN: Det är någonting som du inte verkar tro är framgångsrikt, eller?

HL: Jag tror faktiskt inte det. Det får fin- nas och det lär finnas som alternativme- dicinsk antroposofisk medicin. Men det som skulle skapa inflytande i världen vore det som vill förändra det dominerande materialistiska systemet inifrån, om man skulle kunna mjuka upp det, bryta upp det. Sverige har en kritisk massa som inte är för liten och inte för stor. Så skulle man kunna börja bli verksam ut mot världen ut- ifrån Sverige. Tyskland är ju förstås starkt men Sverige kunde ge ett bidrag.

GN: Du är optimist i det här fallet?

LH: Ja, jag är hoppfull.

GN: Kommer du också att se en möjlig- het för din egen del, att du skulle kun- na spåra in på ett nytt sätt i Sverige?

LH: Det kan hända att jag hittar en roll men hur vet jag inte nu.

GN: Jag har en bild av att det är en hel del medicinskt kunniga människor som just nu undrar: när skall den förlösande idén komma?

LH: Trettio kan kännas få när man har hundratals husläkare i hela Sverige. Om man tittar på andra organisatio- ner i Sverige som har ett stort infly- tande, är kärntruppen oftast ändå liten.

FN: Man får tänka på kraften och inte på antalet, och på tänkandet. Och då är det

ju ett 30-tal som vill någonting, som har en vilja, som har andliga perspektiv.

LH: Lite som i Kristensamfundet.

GN: Så du går i väntans tider?

LH: Men jag inte bara väntar! Det finns en liten grupp som har bildats utifrån LA- OM-mötet som träffades nyligen här, vil-

”I alla fall är frågan nu hur vi återigen kan skapa en helhetsmedicin för befolkningar, för alla varianter av vårdbehov som finns i världen. Allt det här är så utbrett idag, man kan inte längre bara introducera sådana där jättesjukhus. Det finns olika former av medicin och nu måste man få överblick och försöka integrera dem till en sorts världsmedicin.”

ken har som mål att skapa någon slags or- ganisation för antroposofisk medicinsk verksamhet. Då tänker vi på palliativ vård och i första hand på invärtesmedi- cin. Men det som saknas är en ekonomisk bas när Vidarstiftelsen har fallit bort.

GN: Vad säger Havelhöhe, skulle de kun- na tänka sig att stötta?

LH: Vi har fått mycket stöd från Tyskland, vi har kontakter dit också. Men inte hel- ler där är det någon som bara kommer med några miljoner och säger ’var så god’.

FN: Vad tror du, skulle man även behöva motivera politiker i någon riktning, tror du att det skulle vara svårt?

LH: Det får nästan gå den vägen i Sve- rige att någon på den politiska arenan anar att antroposofisk medicin är bra och det blir som för den övriga sjukvår- den skattemedel till slut, som sedermera hjälper till att få till en klinik eller så.

FN: Kanske något av det du sa innan, att den stora gruppen som ändå finns i ku- lisserna och som är intresserad av alter- nativa behandlingar, blir uppmärksam- mad. Att man skulle få någonting gjort, precis som i miljöfrågorna där folk blivit så otroligt engagerade.

LH: Det tror jag. Det är ju ett tänkande som är förknippat med en orientering i naturen som man skulle kunna få upp på scenen på något sätt anser jag. Det är kan- ske en framtid för medicinen också.

GN: Med den förhoppningen i bagaget so- ver du kanske gott om natten?

LH: Ja, trots konkurser och så.

GN: Är det något mer av intresse som du gärna vill tillägga för Forums lä- sekrets, ca 2500 personer och ca 1500 medlemmar i Sällskapet i Sverige? Det här är ju en fråga som givetvis har rört upp mycket, speciellt i Järnatrakten?

LH: Det finns ju den här Facebookgrup- pen för valfri vård med 13 000 följare eller så. Det finns även andra sådana följare till antroposofisk medicin. Det som domine- rar just nu är tyvärr en slags antipati mot de som har orsakat sammanbrottet. Och det tror jag inte är en framkomlig väg. Man måste bygga upp en positiv hållning inför samhällets institutioner och till de som har haft hand om Vidarkliniken.

FN: Vi vill få in ljus i det hela så att man får lust att fortsätta!

Tack, Ludwig, för ett inspirerande och hoppingivande samtal!!

”Människosjäl!” Om själens betydelse för läkedom

Wolfgang Held & Mathias Girke

Ett samtal med ledaren för den Medicinska sektionen vid Goetheanum, Mathias Girke. Frågorna ställde Wolfgang Held (WH).

”Människosjäl” var temat för den medicinska sektionens årskonferens vid Goetheanum 12 till 15 september i år.

WH: Hur kom ni fram till temat ”Människosjäl” för årets konferens?

Mathias Girke (MG): Konferensen är del i en följd som vi började för två år sedan med temat ”Värme” och som vi förde vidare förra året med ”Ljuset” och dess terapeutiska betydelse. Följden speglar den stora kosmiskt mänskliga utvecklingsrytmen som Rudolf Steiner skisserar i boken ”Vetenskapen om det fördolda” och som han kallar gamla Saturnus, gamla Solen och gamla Månen. Årets konferens ägnar vi oss åt det tredje steget. Nu står det besjälade i människan i fokus. I första steget var det kroppen och sedan livsprocesserna med ljuset som tema.

WH: Några rader ni valde av Rudolf Steiner illustrerar tre steg i det besjälade: ”All utveckling grundar sig på att ett självständigt väsen avknoppar sig ur livets omkrets; sedan präglas omgivningen in i det avknoppade väsendet, som en slags spegling, Sedan utvecklar sig det avknoppade väsendet vidare på ett självständigt sätt.” (se Vetenskap om det fördolda, måntillståndet)

MG: I djurrikets utveckling från fiskarna fram till däggdjuren ser vi hur själen först lever i omkretsen och att den senare förbinder sig mer och mer med det organiska hos de högre utvecklade djuren. Hos djuren som kan yttra sig vaknar själen så långt det är möjligt för ett djur. Det som i djurriket är utspritt, kan ses hos oss människor i den biografiska utvecklingen. Hos små barn är själen först perifer och förbinder sig sedan

mer och mer med lemmarna, med kroppen. Även här är det så att själen börjar vakna ur ett drömmande medvetande ju mer den drar in i kroppen. Till sist griper den kroppen och blir till ett utvecklingsrum för jaget. Detta syftar Rudolf Steiner på i meningens andra del: att själen avknoppar sig och utvecklar eget liv. Vi kan även ta rytmen dag-natt: på dagen är vi själsligen centrerade, under natten lever själen perifert. Det som själen under natten erfar i sin gudomliga hemvist möjliggör att den under dagen kan bli en självbestämmande varelse. Vi har alltså själens andning på tre områden: fylogenetiskt, biografiskt och i rytmen dag-natt.

WH: Mötet kunde också ha fått överskriften ”Vatten” i anslutning till ”Värme” och ”Luft”?

MG: På foldern för mötet finns på omslaget vattnet som bild: Där syns former som har bildats genom klangers möten med vatten. I bildspråket finns vattnet med. Faktiskt spelar vatten, vätska och badterapi en stor roll under mötet. Jag gläder mig över att hydroterapi i antroposofisk anda kommer att visas genom en läkare och en patient. Själen har ett förhållande till luften och även till det vattenartade, vilket visar sig i andning och tal. Det kommer att tas upp under mötet. Detta gäller även för det själsligas två riktningar, in- och utåt. Det är en utmaning att få en allt djupare förståelse för relationen mellan kropp och själ, för vi vet att alla sjukdomar har en själslig dimension. Detta gäller för cancersjukdomarna, men i synnerhet för hjärt- och kärlsjukdomar som blivit väldigt utbredda i dag. De är ledsagade av själsliga fenomen som t.ex. depression. Den egentliga anledningen till att bli sjuk ligger i människans ande- och själsförmögenhet. Detta viktiga yttrande av Ita Wegman och Rudolf Steiner innebär att vi inte bara behöver se på kroppen utan att vi öppnar fönstret för en blick på själen och dess förbindelse med organismen. Den andra riktningen beträffar den omvända vägen: om en människa befinner sig i stress läker såren sämre. Rudolf Steiner visar hän på att bristande moral lär spegla sig i försvagade läkedomskrafter. Positivt uttryckt betyder det att en sund själslig andning hjälper kroppen att bli frisk. Så som det finns själsliga orsaker för insjuknandet är själen även delaktig i läkedomprocesserna. Det är de två sidorna: Själens medvetande förbrukar livskrafter och det leder slutligen till sjukdom; och omvänt finns det själens uppbyggande kraft: om någonting uppfyller oss skänker oss detta nya livskrafter.

WH: Detta beträffar relationen inåt, till kroppen. Hur kan man beskriva relationen utåt?

MG: Själen är ett relationsorgan. Redan tidigt, anknyttande till Franz Brentano, beskriver Rudolf Steiner den på det sättet. Idag vet vi hur innerligt vi går med i det som andra människor gör, säger och tänker. Förmågan att relatera till varandra, som är typiskt för barn, har själen bevarat i sig. Vi gläder oss över att vi under mötet har Thomas Fuchs från universitetet i Heidelberg med oss, han är känd specialist för temat resonans. Han kommer ur ett neurologiskt perspektiv att tala om det som idag kan sägas om relationen mellan själen och världen. Genom att själen vänder sig utåt i varseblivningen, förbinder vi oss med världen och medmänniskorna. Genom att den vänder sig inåt kommer vi till oss själva, blir autonoma.

WH: Är trötthet och överstimulans de extrema polerna?

MG: Polariteten finns i alla själsförmögenheter, antingen hotar ett förhårdnande eller en dynamik som jaget inte kan styra längre. Förstelningen visar sig ofta som depression, slutna tankecirklar gör oss stela. Faktiskt leder depressionen inte bara själen in i förstelning utan även kroppen. Motbilden uppstår när människan fångas av illusioner och eufori. Manin är den tillhörande sjukdomsbilden.

WH: Kan det inte vara känsligt att söka själsliga orsaker till somatiska sjukdomar, eller?

MG: Begreppet ”skuld och sjukdom” behöver förlösas. Många patienter kommer till en konsultation med en känsla av skuld. Visst säger en rökare med rätta att han får skylla sig själv när man diagnosticerar lungcancer. Men det blir en för smal horisont när man bara tar den personliga skulden i beaktande. Det finns tre plan som det kan vara bra att ha i medvetande: varje sjukdom har en individuell andel, den ena människan som röker hela livet blir sjuk, den andra inte – här har sjukdomen ett individuellt inslag. Men sjukdom kan även bära ett relationsöde i sig, då har sjukdomen något att göra med gemenskap. Det finns en svensk undersökning som visar följande: i företag och i sociala sammanslutningar som är hierarkiskt uppbyggda är risken att få en hjärt-sjukdom av något slag större ju längre ner man kommer i hierarkin. Risken att få en hjärt-kärlsjukdom är för den utbildade arbetaren 2,5 gånger större än för chefen. Det betyder att sättet hur vi lever tillsam-

mans med andra också påverkar hälsa och sjukdom. Det vi känner till som trening av den sociala organismen har också en hälsoaspekt, eller annorlunda uttryckt: ”Du gör mig sjuk”, är ett talesätt som kan ha något sant i sig.

WH: Detta verkar vara tämligen okänt.

MG: Rudolf Steiner var en av de första som visade hän på vilken betydelse chock och sorg har för en människa som är på väg att bli vuxen. Idag finns det siffror som talar för sig självt. Till exempel löper barn som har genomlidit svåra trauman större risk att insjukna i reumatologiska sjukdomar och kroniska värksyndrom. Dessa kroppsliga följder ska man inte förtränga eftersom de kan ge upphov till nya själsliga svårigheter.

WH: Alltså det personliga och det sociala planet. Och det tredje?

MG: Det tredje är tiden. I början av nittonhundratalet fanns många inflammatoriska sjukdomar som t.ex. tuberkulos. I slutet av århundradet dominerar sklerosartade sjukdomar som demens och alzheimer, degenerativa och cancerartade sjukdomar. Inne i detta spänningsfält lever våra öden, vi är del i en process som gäller mänskligheten, d.v.s. under olika tider råder specifika sjukdomar. Vi kan förstå mänsklighetens utveckling som en stor biografi i vilken olika svårigheter finns i olika tider, precis som det är i en individuell biografi. En positiv fråga: Vilka sjukdomssituationer samt adekvat terapi behöver mänskligheten för att kunna utveckla sig på ett sunt sätt? De tre planen, det mänskliga, det för hela mänskligheten och det evolutionära är inflätade i varandra. Jag iakttar ganska ofta att det finns människor som övertar sjukdomar från andra människor. Då säger jag mig: de har inte ”förtjänat” sjukdomen, den hör egentligen inte till dem. Sjukdomen har alltid något i sig som hänger samman med tiden och samhället. Därigenom blir också läkedom något större: den är inte enbart en ”personlig reparation” utan det handlar snarare om läkning av en gemenskap eller en viss tidsepok. Den som blir sjuk ger ett bidrag till hela vardandet.

WH: Tillbaka till Rudolf Steiners ord: själen som avknoppat väsen som utvecklar sig vidare på ett självständigt sätt: vilken är här den medicinska synpunkten?

MG: Vi lever i et informationsamhälle. Själen översköljs som aldrig förr med massor av information, samtidigt som den knappt får ta del i aspekterna menig

och betydelse. Jag har en känsla av att sökandet efter meningen, som hör till kärnan i varje biografi, blir övertäckt av suget efter information. Det som Rudolf Steiner i boken ”Hur man uppnår kunskap om de högre världarna” beskriver som girighet efter vetande skulle jag idag kalla för sug efter information. Det är ett tecken på att vi idag har brist på mening och betydelse – data istället för vetande. Å ena sidan en uppsjö av datainformation och å andra sidan tomhet och känsla av meningslöshet. Det förvånar inte att vi har många patienter med en känsla av inre tomhet. Det gäller därför att utveckla jaget så att jaget strålar substans in i själen, att en idealistisk eld gång på gång blir tänd. Det som idag ytterligare tillkommer är enorma ångesttillstånd som många människor upplever. De kommer ofta till uttryck i våld. Den som har ångest är mera benägen till våld. Det som Rudolf Steiner beskriver som våldsmänniskor har mycket att göra med fruktan och ångest. Vi frågar alltså hur själen får meningsfyllda erfarenheter och mod. Det är intressant att modet uppstår där en förståelse har vaknat, där jag får erfarenheter av någonting meningsfullt. Om jag ska gå över en avgrund på en smal bräda har jag mycket större mod till förfogande om det finns någon på andra sidan som behöver min hjälp. Ur meningen växer fram mod, ibland övermänsklig mod.

WH: Vad är det nya med temat ”själ”, Terra incognita s.a.s.?

MG: Vårt hopp att komma fram till nya svar under mötet går i tre riktningar. Att få kunskap om själens tvåfaldiga betydelse för läkedom är faktiskt Terra incognita för medicinsk forskning. Kunskapsfrågan för oss är hur kropp och själ hänger ihop i livet. För det andra hoppas jag att vi får större klarhet över hur själen lever i de olika konstterapeutiska inriktningarna vi har. Vad känner jag när jag målar, talar eller är i andra terapier? Vad är differentialindikationen? När musicerar jag, när gör jag målningsterapi, när läkeeurytmi? När och hur inverkar läkemedel på det själsliga? Det är en ytterst intressant fråga hur en substans kan inverka på själen eftersom vårt vanliga substansbegrepp egentligen inte tillåter det. Angående giftiga växter säger Rudolf Steiner att de är för starkt ”astraliserade”, de har alltså en för stark själslig impregnering. För att se det i ett större perspektiv: Hur verkar världssjälen i en växt och sedan terapeutiskt på människan, det är den andra frågan. Den tredje frågan är sedan vilken hjälp vi kan upptäcka i själens utveckling. I det psykosomatiska och i psykoterapin

har vi många instrument till förfogande. Hur kan vi möjliggöra en utveckling för själ och ande? Då är det inte bara fråga om patientens utveckling utan även terapeutens. För att vara en god terapeut måste den också stå inne i en andlig utveckling. För dessa yrken krävde Rudolf Steiner en samverkan av professionalitet och spirituell kompetens. Det är ju många terapiinriktningar som är verk samma eftersom nöden är så stor. Därför intresserar vi oss för hur vi kan bygga broar. Vi kan inte vara sköta vår egen trädgård, vi behöver en antroposofisk medicin som ett medicinskt system som kan andas och kommunicera. Där har vi tre målsättningar: den antroposofiska medicinen måste kunna förstås även ”uti-från” och man måste kunna förmedla hur den används i praktiken. Det är två olika saker. Vilket ”språk” talar vi bortom allt akademiskt? Det tredje är verksamheten. Antroposofisk medicin måste kunna läka och det måste kunna beläggas. Att förstå, att förmedla och att påvisa verksamheten är tre målsättningar och inriktningar för utvecklingen. Om vi lyckas göra utvecklingsteg på själens område under den kommande årskonferensen blir detta en vacker frukt.

Källa: Das Goetheanum nr 35, 2019. Övers.: Red. FN

KONFERENS

Den sociala tregreningen lär sig gå

Gerald Häfner

”ImPuls för framtiden – Uppbrott till ett mänskligare samhälle i 21. århundradet”, det var titeln på en stor konferens med anledning av hundraårsjubiléet av Rudolf Steiners sociala idéer. Gerald Häfner (ledaren för Socialvetenskapliga sektionen vid Goetheanum) höll där ett av de båda kvällsföredragen. Här kommer den skriftliga versionen.

I det politiska och ekonomiska livet handlar det ständigt om att fatta beslut som har konsekvenser för många människor, ja för ett helt land. De gånger jag själv befann mig i sådana beslutssituationer, var jag förskräckt över bristen på tid för att grundligt tänka igenom problem, på frihet, andlig öppenhet, dialogberedskap och intuitionsförmåga, för att ha en chans att kunna greppa andra, nya, bättre tankar och inte blint förlänga det förgångna in i framtiden.

Som en som tidigt fick befatta sig med Rudolf Steiners verk och idéer rörande tregreningen av den sociala organismen, upplevde jag hur man djupare och mer omfattande kan förstå och utveckla det sociala. Därför led jag under hur lite sådana perspektiv var närvarande hos de människor som jag vid den tiden tillsammans skulle brottas med beslutsfattande. Denna smärtsamma erfarenhet ledde till beslutet att utveckla initiativ med målet att dess synpunkter och vägar skulle kunna hittas och vara hanterbara för ett större antal människor.

På samma gång ångrar jag – trots många lyckade sjösatta initiativ – hur lite av det som just inom det antroposofiska fältet tänktes och tänks, verkligen blir verklighet i det sociala. Om vi inte bara söker anledningen till detta hos andra utan i första hand också hos oss själva, så är det påtagligt hur smärtsamt lite reala sociala och politiska gestaltningserfarenheter många tregreningspropagandister har. Eftertänksamhet och handling, beslut, gestaltning – ofta går de isär. Men hur blir vi då idag handlingskraftiga och inte bara tänkande och talande - medgestalta-

re av vår tids situationer? Och likaså: hur blir vår tids aktivister också tänkande och mötesbegåvade människor? Två frågor som bildar den gyllene grunden för den följande bilden.

Där antroposofin blir handling

Från 1917 med kulmination 1919 störtar sig Rudolf Steiner regelrätt in i det sociala. Det var inge avdrift, ingen felaktig väg, utan konsekvent. För i tregreningen vill antroposofi bli en mänsklig, social handling. Människan inre utvecklingsväg vill alltid bli förstädd i antroposofin, som ett steg på kunskapsvägen följt av två eller tre steg i det yttre, moraliska, sociala. I synnerhet när det brinner där i alla hörn och kanter! Vi får aldrig glömma att vi gemensamt bär ansvaret för denna jord, livet och mänsklighetens framtid. Det säger jag med största allvar, för framtiden står idag på spel. Och det är nytt. Vi är den första generationen som inte längre kan vara blind för att vi, om vi fortsätter att handla som hittills, obönhörligt kommer att störta skapelsen i avgrunden. Och samtidigt är vi den sista generationen som fortfarande kan ändra på något här! Människor förnimmar detta. Också skoleleverna upplever detta, de som plötsligt inte längre går till skolan på fredagar. De kräver ett radikalt nytt tänkande och omdirigering av samhällsstrukturerna. Och de frågar sig varför man ska göra sina läxor när de vuxna inte gör sina och förstör planeten. Inte bara gällande klimatet är det ytterst allvarligt. Varje dag dör flera djur- och växtarter slutgiltigt ut. Under de sista 50 åren har vi förbrukat mer energi och råvaror än under hela mänsklighetshistorien totalt. Mycket av dessa finns snart inte längre. År 2050 kommer det att finnas mer plast än liv i vår världs hav. Och allt detta slår tillbaka på oss. Allt detta vet vi. Vi vet också att mycket måste ändras, att det handlar om en grundläggande annan väg.

Det handlar om att besinna sig genom att blicka tillbaka på början av denna mänsklighetens väg. Ty denna återblick förmedlar ett perspektiv, möjliggör en förståelse. Och den visar att det bredvid det tvång och nödvändigheter vi står inne i, samtidigt erbjuds enorma möjligheter. Möjligheter som inte var möjliga att föreställa sig för tidigare generationer.

Mänsklighetens väg på jorden började i en slags total-enhet, en tät gemenskap med naturrikerna och rikerna över oss. Det finns väl inge skapelsemyt som inte berättar om detta ursprungliga förbund. Vi var ännu inte fria, inte kunskapsförmögna, utan snarare förbundna med allt i ett

drömmande medvetande. Bibeln kallar det paradiset. Religionerna har var och en hittat olika bilder och egna språk för att beskriva emancipationen ur denna total-enhet. – Dessa berättelser är samtidigt både: hymn och klagan. Kristendomen talar om syndafallet i paradiserättelsen. De första människorna överträdde det gudomliga budet och åt av kunskapens träd. Det sliter sönder enheten. Dualitet uppstår, världen reduceras till att stå mittemot människan. Men samtidigt föds friheten. Och kunskapen. Framgent blir det möjligt – och nödvändigt! - att kunskapa om det goda och det onda och att besluta sig. Där står vi fortfarande idag – samtidigt vid en höjdpunkt, vändpunkt i mänsklighetshistorien, eftersom vi kanske sedan 40 år, kanske först nu, vet att skapelsens väl är totalt avhängigt av dessa beslut.

Vi har tappat sammanhanget, förbindelsen. Vi har vaknat upp i ett individuellt-respektive föremålsmedvetande och står sedan dess främmande inför varandra och världen. Vi kan behärska, plundra, suga ut, förstöra den. Men den vägen leder ner i avgrunden. Vi måste välja en annan. Mänsklighetens primära, stora fråga är om vi hittar vägen in i en ny, inte längre drömmande, utan medveten form för samklngen, förbundenheten med vår med-, om- och eftervärld, om vi åter hittar frihet och självkunskap i sammanhanget med världen? Var och en anar att det vore riktigt att göra det. Men fortfarande sker många gånger motsatsen. Dock kan man under ytan uppleva att de flesta människor idag redan kommit mycket längre än förhållandena vi lever i. I själarnas inre har en ny förbundenhet växt fram. Beslutet det handlar om har där redan börjat mogna. Men de yttre förhållandena rullar vidare i gamla banor och vi rullar med om vi är bekväma och inte hör eller förtränger denna inre vändning. Det är inte lätt att lämna denna kurs. Men det är möjligt, inte minst för att från som sattes för hundra år sedan nu börjar tränga upp i ljuset.

Hur själ och värld igen kan bli ett

1917 började Rudolf Steiner skriva och tala om den sociala tregreningen. Han vände sig först till eliten, tyska regeringen, kejsaren av Österrike. Under kriget sökte han en väg till fred. Man måste begripa orsakerna till kriget. Han utvecklade ett omfattande fredsprogram. Det var så helt i fas med tiden, att människorna den gången inte kunde begripa det. 1917 var det dubbla pukslagets år. Å ena sidan trädde Amerika in i kriget. Och Woodrow Wilson förkunnade sin 14punkters plan,

ett ”världsfolksfreds- och lyckoprogram”, helt enligt amerikanska värderingar på grundval av folkens självbestämmande. Det var preludiet till det till idag ännu rådande amerikanska världsherraskapet. Och i öst? 1917 färdades Lenin i ett plomberat tåg genom Tyskland till S. Petersburg för att skapa oro i Ryssland, med avsikten att försvaga Ryssland och snarare vinna kriget. Orosstiftandet lyckades, men priset var högt! Lenin initierade en radikal omstörtning. På Marsrevolutionen följde Oktoberrevolutionen, inbördeskrig och bolsjevismens seger. Så uppstod den andra ideologiska världsmakten, som slutligen i tävlan med USA bestämde i världen under 1900-talet.

Sålunda uppstod i väst ett system som ställde friheten över allt annat. Frihetskstatyn hälsar välkommen i ingångsporten till den Nya Världen. Där är det knappt tal om broderlighet. I öst däremot uppstod kommunismens tvångsbroderlighet – där ingen frihet, inte ens yttrandefrihet har någon plats. Två maktblock rev itu jorden, mänskligheten – ja rev, genom sin ideologi, itu människorna. Fortfarande idag bestämmer ofta påståendet debatten: vi måste bestämma oss, bara ett av de två kan ha eller socialism (respektive broderskap). På det sättet delades världen i ett öst- och ett västblock och människorna vilseleddes.

Med det som bakgrund och i detta världshistoriska ögonblick trädde Rudolf Steiner in på planen och gjorde tydligt: frihet, jämlikhet och broderlighet hör ihop, de betingar, stöder och stärker varandra. Frihet är överhuvudtaget bara möjlig på en mark av jämlikhet och broderskap, broderlighet bara på en mark av frihet och jämlikhet. Dessa tre stora ideal, idéer, som började stråla under Franska Revolutionen, insåg Rudolf Steiner vara förbundna med de mänskliga själsförmågorna och de motsvarande samhällsliga fälten och gjorde tydligt hur frihet, jämlikhet och broderlighet tillsammans skulle kunna bli social verklighet.

23 april 1919 talade Rudolf Steiner till över 1 000 arbetare i Waldorf-Astoria-Zigarettenfabriks tobakslager. Alla som lyssnade till honom hade nog känslan av att delta i en stjärnstund i mänskligheten. Nu visste de vad det handlade om! Men när de försökte att berätta om detta för andra, var det inte så lätt. De gamla begreppen förmådde inte bära det nya. Rudolf Steiner hade försökt skildra något som helt och hållet hade framtidskaraktär, med den tidens möjliga ordval. Ur detta uppstod en rörelse. Den växte. Men nu växte

också motståndet. Tregreningen maldes sönder mellan de gamla ideologiernas poler. Vänstern beskyllde Steiner för att vara kapitalistdräng, Högern honom för att vara bolsjevikernas hantlangare. Tregreningen blev – liksom allt frågande och sökande – nermald mellan dessa jättelika kvarnstenar. Exempelvis skulle företagaren Carl Unger bli utesluten från arbetsgivarföreningen i Württemberg mot slutet av maj 1919. Han hade tillåtit att ett arbetarråd bildades. Samtidigt rådgjorde USPD, den oavhängiga vänstern, om de skulle fatta beslut om att tregrenare inte skulle kunna få anslutning, för de var ju maskerade kapitalister.

För det gamlas agenter handlade det aldrig om innehållet i tregreningen. De sökte det gamla tänkandets lådor för att låta det nya försvinna i dem Rudolf Steiner var förtvivad över denna utveckling. Många av medkämparna var inte tillräckligt starka för att övervinna detta gamla tänkande. Steiner beskriver det dåvarande tillståndet som tankekraftlöshet i arbetarrörelsen och viljesvaghet hos de intellektuella. Därför beslöt han sig för att grunda ”mönsterinrättningar” så att människor i dem skulle kunna avläsa det de med sitt blotta tänkande inte kunde ta emot. Så uppstod waldorfskolan i Stuttgart. Den var inte bara en skola, en realisering av en ny pedagogik, utan den första akten i befriandet av skolväsendet från staten generellt. Waldorfskolan är från början fri och allmännyttig. Och den är självförvaltande. För människor som växte upp i kejsarriket och alltid var underkastade andras vilja var det en enorm utmaning att själva förvalta och gestalta allt. Det var en ren och skär framtidsform. Varje waldorfskola är på det sättet ett laboratorium för det nya samhället. Rudolf Steiner ville liknande inrättningar på alla områden inom det sociala livet. Men på de flesta områdena hittade han inte de nödvändiga medkämparna. Det är mitt intryck att Rudolf Steiner var otroligt långt före den tidens möjligheter och människor och därför bara kunde realisera något litet.

Att i genomförandet lära sig det väsentliga

Tregreningsidén har genomlevt många faser: Det fanns en tid då den framför allt levde som teori, en tid då mycket klokt om den skrevs i böcker. Det var ett starkt tankepräglat grepp. Då var man som längst bort från att realisera idén. Sedan dök den mer och mer upp i känslan. Hur umgås vi med varandra? Hur kan vi ta med varandra? Grupper bildades för att experimentera med ekonomigemenskaper. Ur

detta framsprang exempelvis GLS-Bank och Gemeinnützige Treuhand. NPI i Holland grundades, hela konsultscenen. Ett flertal skolor och andra inrättningar grundades. Det var helt och hållet ett sökande på nivån människa till människa, förnimmandets nivå. Också denna tids ekologi- och fredsrörelse var ett uppbrott till ett nytt förnimmande. Man kände sig ansvarig för det som sker på denna planet. Olika uttryck för denna känslkraft är rörelser som Amnesty International ända till Pro Asyl, de stora demokratiörelserna, men även alla lokala politiska föreningar.

I vår tid tycks mig tregreningen mer leva upp i viljan. Det uppstår liksom en ny viljekultur. Detta är särskilt tydligt hos unga människor. Greta Thunberg och Fridays for Future är ett sådant viljefenomen. I all enkelhet stod denna elev så länge stilla där, tills hon blev sedd. Under 1960-talet ställdes frågorna mycket studentiskt-intellektuellt. Därefter drog man ut i landet, skapade kommuner. Och idag finns alltfler människor som helt enkelt bara börjar göra något, där var de är. De börjar grunda och skapa sin egen valuta, börjar möjliggöra för enskilda att ha en medborgarlön, bekymrar sig om flyktingarna som kommer in i landet. I genomförandet lär de sig det väsentliga.

Ett exempel: genom sättet som vi handskas med egendom sker mycket orätt och ofritt inom det sociala området. Därför har jag aldrig kunnat släppa frågan om hur egendom kan förvandlas och bli mänsklig. Förutom för markegendom gäller det särskilt för företagsegendom, för här är de indirekta följderna enorma och fatala. Syndafallet är här när företagandet betraktas som en vara och säljs och köps. Just i vår tid är detta fallet mer än någonsin. Företag köps och säljs som kläder och bröd. De växlar ägare. Och genom detta tilltar kapitalkoncentrationen alltmer. Aldrig tidigare var den så stor som idag. Rättsligt arbetar ju medarbetarna för företagens ägare och därmed för att öka deras förmögenheter. Men ett företag är ju ingen vara utan ett levande människor-idéer-förmågor-sammanhang. Säljer jag detta, säljer jag också människorna, medarbetarna. På det sättet blir ju även människor till varor! Utan att bli tillfrågade växlar medarbetarna ägare. Och egendomen blir allt mer anonym. De människor som är förbundna med företaget och arbetar där är allt sällsyntare och speciellt de som verkligen kan avgöra något. Istället beslutsfattar människor som är långt borta från själva verksamheterna – de gör det med blotta

siffror som underlag, diagram, med det enda målet att driva upp företagets marknadsvärde och dess förräntning av investeringarna. Vi behöver en egenomsform som säkrar full företagsfrihet och ansvarstagande utan att själva företaget blir en vara.

Jag har ofta talat och skrivit om detta. En dag kom en ung vän till mig, han var då fortfarande skolelev. Han var medarbetare i mitt team och vi har kommunicerat många idéer tillsammans – naturligtvis också gällande andra frågor, som transnationell demokrati eller en EU-reform. Jag talar om Armin Steuernagel. Under hans beskydd växte egendomsfrågan, in i ett nytt, annat och mycket mer konkret skikt. Armin grundade företag som inte längre var varor. Och företag vars syfte är att hjälpa andra firmor att förändra sina egendomsförhållanden. Han och hans vänner har världsomfattande framgång med detta.

För att möjliggöra en sådan form av ”ansvarsegenom” utan mödosamma omvägar för allt företagande, har vi slutligen tillsammans formulerat ett lagförslag genom vilket egendomsrätten i Tyskland totalt kan förändras. Om det lyckas att genomföra detta kommer det att övervinna det som bestämde grundmotsättningen mellan kapitalism och kommunism och sociala kampsituationer under århundraden. Här kan jag bara antyda detta. Det fascinerande är att när vi föreställde vårt lagförslag på en stor kongress i Berlin, kom många företagare som redan beslutat sig för eller till och med redan börjat ändra sina företags egendomsformer i denna riktning. I Armin, hans vänner och dessa företagare upplever jag en annan, ny kraft. Den lever i en vilja som kommer ur framtiden. Den gör, är verksam och självklar där det tidigare mer tänktes.

Att gå i bräschén för det goda

Idag grundas alltså många företag vars grundare från början säger att de inte ser sitt företag som sin egendom utan är villiga att överföra det till en ”ansvarsegenom”. För dem handlar det inte om profit eller siffror på kontot, utan om värdet som uppstår för alla människor – eller enklare uttryckt: det goda.

Kraften till detta ligger i viljan. I denna form är den en ny kraft. Och i tregrening-én handlar det om denna kraft. Om att på alla områden på nytt gripa de sociala formerna. Självförvaltad. Överallt i samhället kommer vi idag till en punkt där de gamla begreppen inte längre är bärkraft-

tiga, inte längre leder vidare. Förutom rörande egendom gäller det också för begreppet arbete. Vad är arbete? För vad arbetar vi? Inom kapitalismen verkar det vara klart: jag arbetar för att tjäna pengar. Jag arbetar för mig och min familj, för lönen, för mitt hus, för pensionen, för bilen, för barnen. Hämtat ur våra vanliga föreställningar svarar vi så – men hur svarar själen när den ställer frågan på nytt och fritt, när den inte svarar ur varnorna, utan ur verkligheten?

Denna verklighet, vi har ställt till den! Överallt. I det sociala är det särskilt dramatiskt. Låt oss se på en vardagssituation, att handla: jag står framför en hylla med schampo – på listen under står priset. Jag tar det schampo som verkar gynnsammast. Kan jag se på mig själv i en spegel när jag gör detta? Kan jag se hur det bara är mitt egenintresse som är verksamt? I så fall kan ögonblicket framför butikshyllan bli ett uppvaknande för den sociala verkligheten: då kan jag söka de människor som framställt schampot. Vad är det för slags människor? Med vilka intentioner har de framställt detta? Vilken ekonomisk ersättning fick de? Har dom det bra eller blir dom utnyttjade? Hur umgicks man med jorden, luften, vattnen, med omvärlden? Vill jag understödja och godkänna företaget? Jag kan informera mig om detta. Redan denna lilla ansträngning hjälper för att bryta igenom den imaginära väggen mellan mig och verkligheten och möte verkligheten direkt. Det har konsekvenser. För det är alltid mötet som gör oss sociala, där vi övervinner oss själva, kommer loss från oss själva och hittar tillgången till andra.

Till den viktigaste personliga sociala insikten hör att det bara går bra för oss när vi sörjer för våra medmänniskors väl – och när de inte behöver lida på grund av vårt förhållningssätt. Den ekonomiska verkligheten idag ser ändå annorlunda ut: delar av vårt välstånd har vi andras förskräckande levnadsförhållanden att tacka. Gällande arbete – det var ju tidigare min fråga – visar den sociala verkligheten att ingen arbetar för sig själv. Ingen musiker spelar ”för sig”, utan hen spelar för åhörarnas öron. Det lönar sig att ständigt medvetandegöra att huset, kläderna, näringsmedlen, allt som skyddar, när, värmer, hjälper mig har möjliggjorts genom andra händer. Det är en ständig, förtrollande, helt och hållet broderlig, social process, är verksam kärlek. Där vi själva arbetar för vi det för andra. Det är att vara människa, är mänskligt samhälle i sin sociala verklighet. Världsomspännande. Statsgränser spelar därvidlag knappast

någon roll. Världen växer ihop och alla är verksamma för alla. Det är det ekonomiska livet. I sig själv är det broderligt, som Rudolf Steiner sade. Han var långt före sin tid och talade om världsekonomi, och han visade att denna kräver ett helt annat sätt att tänka och andra lagbundenheter än vad fallet är i den klassiska teorin. Exempelvis är det inte alls längre möjligt att i denna arbetsdelade världsekonomi beräkna den enskildes exakta del av framställningen av en produkt. Grundlagen i dagens sociala verklighet är den exakta motsatsen till det vi sedan mer än 200 år har inrättat vårt ekonomiska tänkande efter. Där gäller Adam Smiths tankar efter vilka en människogemenskaps väl är desto större, ju mer den enskilde alltid fokuserar på sin egennyttia, tänker på sig själv, arbetar för sig själv. Rudolf Steiner sade däremot: en samarbetsgemenskaps väl är desto större, ju mer den enskilde inte har anspråk på sitt eget arbetes resultat, utan skänker det till gemenskapen. Omvänt lever den enskilde av det den sociala gemenskapen presterar för denne. Det är den sociala realiteten som vi kan iakta i hela världen. Men det har konsekvenser när det förhåller sig på detta sätt. Exempelvis kan vi idag inte koppla ihop arbete och inkomst som förr, det är inte hållbart. Är då vår inkomst följdén av mina arbetsprestationer – eller till och med deras förutsättning? Inkomsten blir en rättsfråga. Och att jag har något att äta, en våning o s v, är förutsättningarna för att jag fritt och meningsfullt kan sätta mina förmågor i arbete för andra.

Tregreningsiden är ingen ide

Det betyder: vi måste tänka och länka på ett nytt sätt inom ekonomiområdet. Fortfarande gäller: pengar regerar världen. Förhållningssättet som vi alla vet priset för och inte längre värdet, är inom ekonomins område på stark frammarsch. Metoderna, att göra allt kvantifierbart, värderingsbart och betalbart, blir allt mer kluriga. Medan en läkare tidigare betalades för att sörja bra för sina patienter, måste jag idag som läkare alltid ha räkne-maskinen i medvetande och beräkna det ekonomiska värdet för varje diagnos, varje terapi. Här kämpar det gamla föreställningsmässiga tänkandet, som vi inrättat verkligheten efter, och som oslagbart rullar vidare ända tills vi ändrar det, med det vi själva innerligt upplever och erfår när vi inlåter oss helt på verkligheten. Här kämpar innervärld med yttervärld, den möjliga och den faktiska världen med varandra. Kan, vill vi besluta oss för den verkliga världen, de verkliga människorna, det äkta sociala?

Det synes mig viktigt att Rudolf Steiner inte utvecklade ett program för hur samhället skulle se ut. Tregreningen är inget program, inget uttänkt, ingen blåkopia, utan den är inget annat än en beskrivning av en social realitet. Som en goetheanist betraktade han med fenomenologisk blick det sociala och beskrev de krafter som är verksamma där. Jag hävdar att tregrening-én sedan länge är här! Den lever i de faktiska förhållandena. Det är vårt felaktiga tänkande som är hindret för den, våra felaktiga föreställningar och begrepp och som följd av detta de felaktiga rättsordningarna, ekonomistrukturerna, samhällsordningarna efter vilka vi organiserar vårt samliv.

Sammanfattningsvis menar jag därför att aldrig tidigare var denna tregreningsidé så levande, så gripbar, så nära som idag. Därför är det vår uppgift att äntligen befria den ur det fördolda och höja upp den till ett organiskt strukturerat, självförvaltad samhälles medvetna gestalt. Bara genom att vi handlar kan det bli ett samhälle där frihet, jämlikhet och broderlighet blir verklighet. Otaliga initiativ arbetar idag just ur detta omedvetna vetande. De ställer upp för fria skolor och högskolor, för medborgardelaktighet och direkt demokrati, för en solidarisk ekonomi, för ett etiskt bankväsen eller för ett nytt penningssystem där pengar i ett ekonomiskt kretslopp finansierar meningsfulla mänskliga verksamheter utan att själva bli till vara. Även inom försäkringsområdet bildas alternativ, som solidaritetsgemenskaper inom hälsoväsendet eller för att säkra fair Trade. Också i hanterandet av mark uppstår nya rättsformer, framför allt för att klä av den dess varukaraktär – såsom nyttorätt eller stiftelseegenom. Det finns initiativ som köper hus eller mark för att ställa till förfogande för bönder och deras arbete eller för att undvika spekulation i mark och hyresmarknad. Människor blir pionjärer för att verka för denna nya förstälse för det sociala ur vilken en ny värld blir till och växer.

Vi är själva revolutionen

Denna nya värld växer genom oss och våra handlingar. Det är vår tids signum. Under året 1917 hade Rudolf Steiner vänt sig till den härskande klassen, till regeringen, kejsaren. De hade chans att göra förändringar, men de vill inte. 11919 slog han in på en motsatt väg. Han vände sig till arbetarna. Ty nu var det de som verkligen ville förändra något – ”det revolutionära subjektet”. Men de kunde inte det. Istället tog än en gång de gamla ideologierna kapitalism och socialism överhand.

Vad kan vi göra idag? Inget låter sig kopieras, upprepas. Allt behöver utvecklas

nytt ur vår tids frågor och betingelser. Vem är idag det revolutionära subjektet? Det är civilsamhället. Och det är vi alla. Det är skillnaden mot på Steiners tid. Vi har trätt in i en tid där varje enskild människa är medbestämmande frö hur det sociala utvecklas, om hon vill det eller inte, genom sina handlingar liksom sina underlåtenheter att handla.

Vi är alla ansvariga idag. Världen har lagts i våra händer. Klart är: utan en verklighetstrogen kunskap om den sociala organismen och dess motsvarande gestaltning finns ingen mänsklig framtid. Men ur tregreningsimpulsen, ur djup upplevelse och förnimmelse av dessa sammanhang är även människor som ännu aldrig hört dessa ord, dessa namn verksamma. Och vi kan göra otroligt mycket. Vid ingen annan tidpunkt i historien kunde en enskild människa påverka så mycket som idag. ”Civilsamhälle” betyder ju att människor som (egentligen) inte är ansvariga, börjar bekymra sig om hur vi ex. vis hanterar klimatet, medmänniskorna eller sociala frågor. De gör det utan att ha ett ämbete, yrke eller uppdrag, helt enkelt som kvinnliga och manliga borgare, som medvetna samtida. Överallt bildas nätverk av ”ickeansvariga” människor, som inte desto mindre vet sig vara ansvariga ur sin mänskliga existens. Det är tidens signum, den tid vi nu träder in i. Det sker ett världsomspännande uppbrott av vilket vi bara är en del.

Tregreningen verkar! Den är mycket mer allmänt utbredd, närvarande, verksam än vi är medvetna om. Med en blick på nästa hundra års tregrening står således uppgiften att framför allt ”göra” social tregrening – i mikro-, i meso-, och särskilt i makrosociala sfären. Och att också offentligt tala om tregreningen i ett modernt, lämpligt språk – och på det sättet befrämja en levande kunskap och den sociala organismen och dela detta med alla de som engagerar sig för en bättre värld och som många gånger har kommit längre på det praktiska planet än vad vi har gjort, eftersom de visserligen inte tänkt idéerna helt färdigt, men sedan länge börjat handla. Var och en kan bidra med det som är möjligt för honom/henne.

Utdrag och av Wolfgang Held nedskrivet föredrag av Gerald Häfner vid konferensen i Stuttgart ”Hundra år social tregrening”, påsk 2019.

Gerald Häfner född 1956, tysk politiker (Bündnis 90/ Die Grünen), medlem i Deutschen Bundestag (1987 – 2002) och Europäischen Parlament (2009 – 2014). Publicist och waldorflärare. Medgrundare av Mehr Demokratie International. Sedan 2015 ledare för Socialvetenskapliga Sektionen vid Goetheanum.

Glimtar från Mysterie- dramaveckan

Felix Nieriker

Glimtar från Mysteriedramaveckan i Kulturhuset i Järna, sommaren 2019
Medievärlden ger oss snabbt detaljrik och omfattande information om allt som sker i världen. Det går så snabbt att vi knappt hinner med, det blir flyktiga möten, vi slipper gräva i eländet och ta ansvar. En ny sorts rastlös ensamhet lägger sig över människan som håller på att drunkna i en uppsjö av begivenheter och händelser. Vi kan roa ihjäl oss om vi så vill och ge utrymme åt vildaste fantasier, till synes utan påföljd för vårt vidkommande. En annorlunda, motsatt rörelse skapar dramagruppen i Järna. I stråvan efter att iscensätta bilder ur Rudolf Steiners mysteriedramer skapas det ett andligt-fysiskt kraftcentrum. Att helhjärtat förbinda sig med det man sysslar med är grundförutsättningen för att det hela ska lyckas. I år var det hela tredje och fjärde dramat. I den utmärkta introduktionsfoldern kan vi bl.a. läsa:

"Rudolf Steiners mysteriedramer döljer inte andlig verklighet genom att flytta den till fantasins värld. Däremot öppnar dramernas konstnärliga fantasi människors sinnen för ett möte med real andlighet. Som i apokalypsens tidlösa bilder blir makter synliga som numera regisserar vår tids världshändelser."

Ingen flykt alltså från verkligheten - tvärtom - slöjan som vanligtvis döljer det andliga, som är det egentligen verksamma bakom det fysiska, dras åt sidan (detta betyder ordet apokalyps). Verkligheten som nu uppenbarar sig ur ett perspektiv från andra sidan tröskeln kan bli nästan outhärdlig. Men också känslor av försoning uppstår när kärlekskrafterna sprider sitt milda ljus in i en gemenskap. Man fylls av oändlig tacksamhet över att dramagruppen även i år tog in oss i mysterievärldarna. Det känns, spelarna har flätats samman genom åren. Det ger spelet mer och mer säkerhet. Jag upplevde att kompaniet kom loss på ett fantastiskt sätt, det blev mer spel och drama till allas belåtenhet också för dem som hör dåligt. Mikael Debus höll fem föredrag på en och

en halv timme var, utmärkt översatta av Jürgen Vater. Detta är en enastående prestation i sig - men det egentligen betydelsefulla är Michael Debus´ hjärtevarma engagemang för det som uppstår här och nu under veckan. I föredragen mejslar han fram gestalterna och de komplicerade, invecklade ödessammanhangen så att det blir begripliga. – Men inte bara det – Debus lyckas öppna, eller bättre sagt lyfta bort slöjan från mysteriet, andens vävnad uppenbaras, förbindelsen mellan det sinnliga och den översinnliga. Bilderna och exemplen ur livet han använder sig av under föredragen gör att man gärna tar till sig det kristallklart tänkta. Och undertonen – en slags cantus firmus – finns där alltid, väsendet som med sin livskraft genomsyrar mysteriedramerna, Antroposofia. Ett varmt tack!

Jag hade flera intressanta samtal under och kring dramaveckan, två av dem, lite mer förberedda, var givande möten med Erland Kornfeld som har rollen som Ahriman och med Janecke Wyller som är en av protagonisterna, Maria. Här följer några glimtar från samtalen.

Ahriman

För ingen av karaktärerna i mysteriedramerna har vi antagligen så utpräglat vår egen bild som för Ahriman. I år, liksom förra året, är han stor, liksom i vägen. Och outfiten – opassande i ett Kulturhus – hör annars ihop med asfalt, damm, oväsen och demonstrerad självkänsla. Allt detta vibrerar med när han nu som väsen från andra sidan tröskeln uppenbarar sig för åskådarna. Ansiktsmasken förvärrar saken absolut. En fastklämd men ihärdig röst tränger fram ur den. Den för ett resonemang med förkrossande logik men fjärran all förståelse för livet och därmed det oförutsägbaras verklighet. Erland berättar att rollen inte var ett eget val i första hand, han tillfrågades. Vi som har sett honom menar att det var ett bra val. Erland tillägger att det är viktigt för vår tids människor att lära känna detta väsen. I gamla tider var det Lucifer som stod vid människans sida som nödvändig befriare från gudarnas ledning. Nu är det Ahriman som allt tätare närmar sig männis-kan eftersom han känner sitt verk hotat. Han upplever hur människan är på väg att ur egen kraft närma sig gudarna som förvaltar det goda och framtida. Det värsta Ahriman vet är situationer där han blir avslöjad så som det sker genom Benedictus i slutet av fjärde dramat:

”Nu är det på tiden att jag försvinner från hans krets så snabbt om möjligt.

ty så snart hans skådande kan också tänka mig i all min sanning, då skapas i hans tänkande en del av kraften, som förintar mig med tiden.”

Ahriman tog oss åskådare in i sina cirklar på ett fantastiskt övertygande sätt. Det hänger säkert också samman med Erlands sätt att förbereda rollen. Han börjar med att tankemässigt ha innehållet helt klart för sig: "Sedan tar jag mig igenom replikerna och försöker förbättra så att jag landar i orden som de faktiskt står i texten.” Erland uttryckte sin glädje över att människorna kommer tillbaka till dramerna sjunde året i rad och sörjer inte över de unga som inte är med. "Vi ska spela för dem som känner sig dragna till detta, de ska vi ta hand om!" Som ung skulle han själv inte kunnat ta till sig dramerna, inte ens som 40-åring.

Maria

Jag talar med Janecke, som har en central roll i dramerna. Jag möter en konstnär. Janecke upplever det som en ynnest att få lov att växa i in i mysteriedramernas värld genom Maria-gestalten. Janecke har teaterbakgrund och är utbildad skådespelerska. Under många år har hon regisserat pjäser tillsammans med elever i Waldorfskolor. Hon vet hur Shakespeare ska spelas. "Mysteriedramerna är inte vanlig teater, det är på riktigt, osmintak så att säga. Det går rakt in, man utsätts skyddslost för sanningens spirituella och ofta smärtande verklighet. Samtidigt börjar något att gro och långsamt växa fram i den egna själen. Det är så berikande! Fokus flyttas från ditt eget inre till Marias öde. Ditt eget inre börjar lyssna och förvånas: Vad är det hon säger? Det är antroposofi inhöljd i bilder." Janecke som är djupt förbunden med det antroposofiska högskolearbetet – hon är klassläsare – upplever hur dessa båda sfärer berikar varandra. Sedan fyra år tillbaka hör det till Janeckes liv att öppna dörren för Maria-gestalten i stort sett varje dag. Hon arbetar med orden – ibland ändrar hon ordföljden under övandet, budskapet skall komma fram allt tydligare. Innehållet vidgar sig, blir mångfacetterat och uppenbarar nya valv. Frihet i vardagen uppstår. Men det är enorma mängder text som skall nötas in. Inom parantes: det sägs att Janecke oftast är en av de första som kan sina repliker..... En gång i veckan arbetar ensemblen tillsammans. Det är oerhört givande och ansträngande på samma gång. Hon upplever hur samspelet blir allt bättre och friare. Det mest fascinerande det är dock det som sker när dörren öppnas på riktigt:

”Tillsammans med publiken, här och nu, uppstår det egentliga. Publikens engagemang är kännbar, en underbar medskapande kraft.”

Bra teater är beroende av bra belysning. Det har vi genom våra proffsiga "organister” som förstår sig på Kulturhusets belysningsorgel med sådär 200 (!) register. Ja, våra ljuskonstnärer kan sin sak! Det gäller att kunna styra en ytterst avancerad elektronik. Är det inte underbart vilka färger de kan trola fram i sekundtiming och försätta oss in i stämningar av mest skiftande karaktär! De får färgernas tysta värld att i klinga i förvandlingar och oändliga variationer. Självaste ljuset är osynligt, med stillsam vilja tjänar det så osjälviskt att mörkret äntligen förmår förena sig med det och i färgernas prakt uppenbara sin annars dolda skönhet. Mästarna tycks veta om detta, lika stillsamt som ljuset gör de sin sak. Tack!

Läs gärna Brigitte Decks och Cristina Sohls livfulla impressioner från dramaveckan och om du vill veta mer om arbetets fortsättning Ulrike von Schoultz bidrag i detta nummer av Forum.

Vid det här laget har nog alla förstått att Mysteriedramaarbete i Järna och Ulrike von Schoultz inte går att skilja från varandra! Med ett hjärteengagemang följer hon med i allt, ända in i minsta detalj och alltid för saken. På så vis skapar Ulrike en trygghetsatmosfär som inhölder hela dramaarbetet, den goda luften liksom! Luft, andning är ju besläktade med orden ANDE, pneuma, spirit, med Geisten som skall genomsyra mysterie-spelen. Tack Ulrike, för att du med din närvaro hjälper till att göra den spirituella verkligheten i mysteriedramerna kännbar i en tid då andliga ödemarkers utbredning blir det egentliga klimathotet för människosjälarna. Och i detta tack skall alla kära medarbetare under dramaveckan 2019 känna sig inneslutna.

MYSTERIEDRAMA

Tacksamhet

Cristina Sohl

Drabbad av en kraftig influensa kunde jag inte som tänkt närvara under de två första dagarnas mysteriedramaföreställningar när "Väktaren vid tröskeln" denna sommar spelades i sin helhet. Läste då efter förmåga själv detta tredje drama och för-

sökte också närma mig det fjärde "Själarna vaknar", allt med stor hjälp och behållning av Ulrikes förnämliga presentationer och sammanfattningar som getts ut i små välgjorda häften till mysteriedramedagar tidigare år.

En stark känsla av djup tacksamhet steg inom mig, också ur efterklanger av upplevelser som dramagruppens så berörande iscensättningar, genom trofast arbete, skänkt under årens lopp. Skulle något av detta kunna formuleras och uttryckas?

När "Själarna vaknar" gavs kunde jag vara med under hela det dramat, återigen så gripen. Och några ord hade då kommit till mig som jag prövade att framföra efter avslutande föreställning, ungefär så som följer:

"Kära alla ni vänner i mysteriedramagruppen som under många år har arbetat med och på allt slags olika vis bidragit till att dessa fantastiskt fina dramaföreställningar kunnat få komma till stånd -

och kära Ulrike som med inspirerande och strongly okuvlig drivkraft hela tiden stått som ansvarig för ekonomi och produktion och därmed möjliggjort att alla dessa vackra konstfulla gestaltningar och hela kursverksamheten därtill har kunnat äga rum - stort hjärtinnerligt tack till er alla, detta är så oerhört värdefullt!

Och inte enbart för oss som åskådare och kursdeltagare men också för Järna som andligt-spirituell ort och för hela världsetern i en tid när så mycket mörkerkrafter, på så många olika sätt, vill bemäktiga sig så mycket.

Här i järnatrakten har ett flöde av bärande kvalitéer fått blomstra och lysa ur antroposofiska verksamheters arbete under några årtionden och så berikande och till godo för oräkneliga människor.

I nuläget kan kanske sägas, åtminstone beträffande en del, att blomstertider kommer och går men att förunderlig frökraft består. Och i ett skede när frökrafter behöver få tätna, i alla möjliga former av substansbildningsprocesser, för att kunna finnas i beredskap när nästa större ljusöppning kommer, är ett arbete som ert för andlig fördjupning i och omkring Rudolf Steiners mysteriedramer, med alla de bemödanden och allt det slit det också innebär för att kunna ställa till förfogande, enormt betydelsefullt, ja ovärderligt.

Så fortsatt - om och så som möjligt kan vara framöver - och stort varmt tack till er allesammans igen, detta har ni gjort helt strålande!"

KRÖNIKA

MYSTERIEDRAMA

Hur gick det till?

Brigitte Deck

Rätt som det är så färdas jag återigen genom tiderna, i skiftande världar, iklädd många olika förunderliga skepnader och åldrar! En hisnande upplevelse, full av dramatiska möten med de mest olikartade personligheter, väsen och andliga verkligheter. Det till vardags osynliga blir högst levande, konkret och drabbande, man inser hur mycket större det är än det enbart synliga i våra liv.

Samtidigt är det uppenbara i vardagslivet i högsta grad närvarande bakom kulisserna, inte minst strax innan det är dags att äntra scenen. Lucifers slöja har lossnat, Gnomen snubblar över skägget som är för långt och Sylfen saknar sin huvudbonad. Själv måste jag hitta rätt mellan de snabba bytena från borgarkvinna till de arimanska väsendena och så tillbaka till borgare i Arimans rike. Efter att ha agerat som gnom är det dags för en snabb promenad utanför Kulturhuset och in uppför trappan till översta raden för att recitera till Philia, för att sedan till sist få varva ner i rollen som Straders lugna och sansade sköterska. Årligt talat så älskar jag denna kreativa stress och förvandlingarnas förtrollande tillvaro.

Även i det så kallade vanliga livet är vi ju iklädda olika roller och bär alla våra åldrar inom oss. Så lever vi livets drama, sida vid sida här i Järna och annorstädes.

Filosoferar över detta medan jag är på väg uppför Kulturhusets källartrappa, med Capesius’s fina kavaj samt några av Marias kläder över armen och en prästmantel hängande över axlarna. Har ju även en "bärande" roll i egenskap av kostymassistent.

Jag konstaterar att jag trivs i denna högst levande värld och inte för första gången frågar jag mig: Vem är jag egentligen?

Känner en tacksamhet över att få bidra med att fylla detta vackra hus med substans och att öppna upp en aning för "våra vänner på andra sidan", som Arne uttryckte det. Att det kan uppstå ögonblick av en helande helhet är en nådefull upplevelse som ger kraft och förtroende på livets mångfacetterade vägar.

MYSTERIEDRAMA

Nytt kan växa fram!

Ulrike von Schoultz

Varmt TACK till publiken och alla medverkande i sommarens dramavecka på Kulturhuset. Och varmt TACK till alla er som har bidragit med ekonomin som möjliggjorde projektet. Här vill jag speciellt nämna gåvan från Stockholmskretsen som kom i rätt tid och bidrog till att dramaprojektet inte behövde lägga ner.

Sommarens konferensdagar i år med Rudolf Steiners mysteriedramer "Väktaren vid tröskeln" och "Själarna vaknar " 25 till 29 juni var en slags avrundning på återkommande veckor där Järna dramagruppen spelade i loppet av sju år alla fyra dramer två gånger . I år kunde Michael Debus med sin tankeklarhet ställa in dramerna i apokalypsens centrala motiv. Där fanns mycket guld som vi åhörare kunde bära med oss i våra hjärtan.

Personligen förvånar mig allra mest att allt som skulle kunna gå fel en sådan intensiv vecka både på scenen och under konferensdagarna inte gjorde det. Det gick bra! Jag är därför innerligt tacksam för goda makters närvaro i vårt arbete! Många av oss medverkande kunde i samband med sommarens händelse uppleva att utvecklingen vill gå vidare och söka sig nya vägar.

Framtid?

Mysteriedramerna har sina rötter i början av 1900 talet men innehållet öppnar varje ögonblick till tidlöshet som all stor konst gör.

Frågan uppstår om denna tidlösa konst är skapat för antroposofier! Är det "VÅRA" dramer? Eller har vi en skyldighet att söka kulturutbyte med den samtida konstvärlden?

Stor och mångfaldig är den konst där Gud Fader, änglar, naturväsen och onda väsen eller djävulen själv utgör en del av handlingens dramatiska förlopp. Är allt detta fantasier som tillåts inom konsten eller en verklighet som lyser in i konstnärersjälen genom fantasin?

Kan berättarkonst och den dramatiska konsten tillsammans med mysteriedramarna belysa fantasins realitet?

I vår framtida dramaplanering söker vi nya vägar för att få till stånd ett kulturutbyte.

Inom ramen för Antroposofiska Sällskapet

Vi i dramagruppen kan också tänka oss att bidra med utvalda dramabilder i olika sammanhang och möten för att i bild kunna visa det tusen kloka ord inte kan säga! Och gärna vill vi intensifiera vårt arbete med regissören Paul Klarskov från Danmark. Vi vill bli bättre!

Hör här!

Järna dramagrupp behöver flera nya spelare! Inte alla måste nödvändigtvis vara så gamla som många i Järnas dramagrupp är!!

Var är alla ni som har lust att vara med? Hör gärna av er!

Ni är välkomna och behöver inga förkunskaper, men har ni sådana kan det berika!

Några datum

Högskolekretsen den 22. september kl. 14.00 på Kulturhuset ägnas åt dramaverkstaden. Medverkande berättar om arbetet och dramernas essens kommer att skymta fram på olika sätt.

Den 11. oktober kl. 19.00 spelar Järnas dramagrupp några bilder ur drama tre och fyra som kastar ljus på naturvetaren och teknikern Dr Strader. Han omtalas på slutet av fjärde dramat som utvecklingens ande-stjärna.

Dessutom kan vi under mellandagarna erbjuda spelning och ett fördjupningsarbete med Michael Debus kring Världsmidnatten, bild fem och sex i ”Själarna vaknar”.

Under året söker vi möjligheter att tillsammans med Paul Klarskov intensifiera skådespelet så att det når oanade höjder! Arbetet med Paul är mycket inspirerande och fruktbart. Med hans regi vill vi ”börja om” med första dramat ”Invignings Port”.

Järna dramagruppen tillsammans med antroposofiska sällskapet inbjuder mellan den 2. och 4. januari till "VÄRLDSMIDNATTEN" Femte och sjätte bilden ur "SJÄLARNA VAKNAR"framförs på Kulturhusets scen. Michael Debus håller föredrag ,vi samtalar om händelserna på Sol och Saturn och ger egna bidrag till temat. detaljerat program kommer att finnas i början av december.

Oktober 2020 finns det en bokning för ett möte inom sektionen för musik och rörelse i Norden, där Stefan Hasler som sektionsledare är inbjuden. Det vore ett bra tillfälle att spela just första dramat.

Även Finland har börjat med mysteriedramerna. Kanske kommer också ett bidrag därifrån!

Vi alla som arbetar med dramerna i framtiden är tacksamma för uppmuntran och stöd! Då fortsätter vi gärna med vårt arbete efter bästa förmåga!

SKOLSTREJK

Gretas gåva

Johannes Denger

Greta Thunberg har sedan hösten 2018 så att säga erövrat världen med sitt enkla budskap, senast i Frankrikes Nationalförsamling juli 2019. .. Strax därefter ”tilldelades klimataktivisten Greta årets franska Prix Liberté” (DN 28 juli). I augusti reportage om hennes spektakulära seglats till USA för att under några månader framträda i olika stora sammanhang, bl.a. i FN.

Även i antroposofiska tidskrifter har hon uppmärksammats under året, i Das Goetheanum ett flertal gånger och också i tyska info3 i februariumret 2019 skrev Johannes Denger, läkepedagog, waldorflärare och författare, följande artikel:

Sedan hennes ”skolstrejk för klimatet”, efterhärmat av många ungdomar och barn, och hennes redan berömda tal inför FN’s klimatkonferens i Katowice, har den sextonåriga svenskan Greta Thunberg blivit galjonsfigur för klimatskyddsrörelsen. Time Magazin betecknar henne som en av 2018-års mest inflytelserika tonåringar. Hennes budskap är lika enkelt som verkningsfullt: ”Det jag hoppas uppnå vid denna konferens är kunskapen att vi är utsatta för ett existentiellt hot. Detta är den största kris som mänskligheten någonsin befunnit sig i. Vi måste först inse detta och sedan så fort som möjligt göra något så att utsläppen hejdas och därmed försöka rädda det som räddas kan.” Det är lika sant som känt och det förryckta är ju att vi samhälleligt och politiskt ändå inte radikalt ändrar kurs. Det är ett fenomen: många uttrycker detta på olika sätt – varför får det en särskild effekt när Greta gör det?

Som ung flicka ställer hon sig orädd upp och säger: ”eftersom ni vuxna inte intresserar er för min framtid kommer jag inte att respektera era regler.” Och: ”En del människor säger att jag borde studera så att jag kan bli vetenskapligt skolad i ämnet klimat och därmed ’kan lösa’ klimatkrisen. Men klimatkrisen är redan löst. Vi har redan alla fakta och lösningar. Allt vi behöver göra är att vakna upp och ändra oss.” (*Declaration of Rebellion* i London).

När hennes tal i Katowice lades ut på nätet fick hon, förutom mycket beröm, även många kommentarer som de brukliga förolämpningarna dessa osociala nätverk

producerar: ideologiskt förblindad och grovheter som att hon borde fundera på sin frisyr (hon har flätor). Många kallade henne rakt upp och ner för ”funktionsnedsatt”. I Wikipedia kan vi läsa: ”Greta Thunberg är dotter till operasångerskan Malena Ernman och skådespelaren Svan-te Thunberg. Hon uppger själv att hon för första gången intresserade sig för klimatförändringar orsakade av människor i åttaårsåldern och först började sitt klimatskyddsengagemang genom att koppla från belysningen i huset. Senare beslöt hon sig för att sluta flyga. Elva år gammal blev hon genom sysselsättningen med den människoorsakade klimatförändringen depressiv och slutade tala och äta. I anslutning till detta fick hon diagnoser-na Aspergers syndrom, tvångsstörningar liksom selektiv mutism. Senare började hon aktivt arbeta för klimatskyddet i offentligheten.”

Det är ju högtintressant! Greta övervinner sin selektiva mutism (förhålla sig stum i vissa situationer, trots intakt språkförmåga) och sin depression genom att hon engagerar sig. Ett framträdande symptom vid Aspergers syndrom är fixeringen vid bestämda teman. Det man förstått vara sant och riktigt följer man upp till sista konsekvenserna. Här visar sig också en bekant ensidighet i funktionsvariationen samtidigt vara en gåva och en välsignelse. Den hjälper Greta att fokuserad med autentiskt allvar hålla fast vid sina mål. I en annan intervju säger hon leende: ”Om jag inte hade Asperger och därmed så konstig, skulle jag ha fångats av det sociala spelet som alla andra är så förtjusta i.” Medan vi normalstörda (ty. *Normopathen*), genom våra klimattekniska inkonsekventa vardagliga vanor och kompromissberedda, störtar som lämlar mot avgrunden, påminner Greta oss om att det finns ögonblick i människornas och jordens liv då bara ett enda hjälper: Ändra ert sinne! Och ändra era handlingar. Radikalt. Nu.

Källa: info3 i februariumret 2019. Övers.: Red. GN

KRÖNIKA

MIKAELI

Tre Mikaeliperspektiv

Göran Nilo

Draken följde henne som en tam liten hund

Mitt i samtalet, se, då höjde draken sitt huvud ur sjön. Jungfrun darrade av skräck och ropade: ”Fly, gode herre, fly så fort ni förmår!” Men Georg hoppade upp på sin häst gjorde korstecknet och red mot draken som kom emot honom; han styrde sin lans med stor kraft, anbefalldesig åtgud och träffade draken så kraftfullt att denne störtade till marken. Sedan talade han till jungfrun: ”Tag ditt midjeband och kasta det om ormens hals och frukta icke.” Hon gjorde så och draken följde henne som en tam liten hund. När hon sedan ledde honom in i staden förskräcktes allt folk och flydde upp i bergen och in i grottorna och utropade: ”Ve oss arma, nu är vi alla förlorade!” Då ropade Sankt Georg: ”Förskräckens icke, ty Herren Gud har sänt mig till er så att jag förlöser er från denna drake.” Jacobus de Voragine, Historia de Sancto Georgio, ur: Legenda aurea. Latinsk övers. Richard Benz

Källa: Das Goetheanum nr 38, 2019 . Övers.: Red. GN

Mikaelkraft

Detta är Mikaelkraft! Att ha förtroende till tankarna ur det andliga (..) Du har utvecklat den ena eller andra impulsen ur det andliga. Du hänger dig åt den, du gör dig till lämpligt verktyg för dess genomförande. Första misslyckandet är där – det gör ingenting! Ett andra misslyckande kommer – det gör ingenting! Och om så hundra misslyckanden kommer – det gör ingenting! Ty inget misslyckande är någonsin utslagsgivande för sanningshalten hos en andlig impuls, vars verkan är innerligt genomskådad och gripen. (..) Och om jag så först efter den hundra inkarnationen kommer att ha de krafter som krävs för impulsens genomförande – inget annat än den egna naturen hos en andlig impuls kan övertyga mig om den har genomslagskraft eller inte. (..) Och om på ett sådant sätt förtroendet till det

andliga grundläggs som själslig konstitution, så att man förmår förnimma detta andliga som lika realt, som marken under våra fötter, om vilken vi vet, att om den inte vore där hade våra fötter inget att stå på, då har vi en känsla i vår själ för vad Mikael egentligen vill av oss.

Rudolf Steiner, GA 223. Källa: Anthroposophy Worldwide nr 10, 2019 . Övers.: Red. GN

Idéuppfylld

När höstens Mikaelifest en gång i framtiden kommer att firas sant och innerligt, kommer de festfirande människornas förnimmelser att lösgöras från ledmotivet och leva i medvetandet: idéuppfylld upplever själen det andliga ljuset, när sinnesskenet hos människan bara efterklingar som ett minne.

När människan kan förnimma på det sättet, kommer hon även efter själva feststämningen att igen kunna dyka in i sinnevärlden på ett adekvat sätt. Rudolf Steiner, januari 1925, GA 26 Antroposofiska ledsatser

Källa: Das Goetheanum nr 39/40, 2019 . Övers.: Red. GN

Ludwig Hellmundt
Läs samtalet på sidan 6.

Marga Tuschoff 1946
Läs mer om "De första eurytmi-
pedagogerna i Sverige" på sid 22.

Gerdrud Klingborg med dottern Aurora
Läs mer om "De första eurytmipedagogaerna i Sverige" på sid 22.

Therese Lindberg
* 1922 06 02 † 2019 08 29, Söderköping
Nekrolog på sidan 31.

EURYTM I

De första Eurytmi-Pedagogerna i Sverige

Brigitte Deck & Aurora Granstedt

Den första eurytmisten som kom till Sve- rige var Agnes Spiller. Hon gav kurser i Stockholm för vuxna och barn, åren 1921 – 1923. Hon hade faktiskt en liten elev- uppvisning våren 1921.

Den första svenska eurytmisten var Ast- rid Frykman-Sundell (1891-1992). Hon var med på den första eurytmikursen hos Rudolf Steiner och förde omfattande anteckningar. Hon fick även särskilda anvisningar av Rudolf Steiner om hur de svenska ljuden skulle gestaltas. Astrid Frykman-Sundell började sin verksam- het i Stockholm i början på 1920-talet och hade eurytmiundervisning framfö- rallt med skolbarn, dels i Sunnerdahlska stiftelsen, en internatskola, men även i en vanlig folkskola. Hon undervisade många barn under årens lopp. I början på 1930-talet hade hon hand om eurytmiun- dervisningen i den första Waldorfskolan i Stockholm. Hon var även läkeeurymist.

Britt Virke minns: 1926 kom Eva Schuchhardt till Stockholm och som barn var jag med på hennes kur- ser. Hon var oerhört inspirerande, full av entusiasm. Jag minns att vi elever for på en liten turné med henne till Södertälje och uppträdde på en liten skranglig upp- byggd scen på hotellet där, för en liten fnissande publik.

Eva Schuchhardt lämnade Sverige 1927.

Ingeborg Friedensburg, nyutbildad eu- rytmist vid Goetheanum i Dornach, Schweiz, kom till Stockholm i mitten av 1930-talet och blev eurytmilärare i den första Waldorfskolan i Stockholm. När skolan upphörde 1939, lämnade Ingeborg Friedensburg Sverige, men återkom flera år senare, 1958, som eurytmilärare till Kristofferskolan.

Den danska eurytmisten Sonja Wrech- ner, utbildad i Holland, var verksam i Leksand under åren 1931-1932, men antag- ligen redan tidigare, då det finns ett foto-

grafi från året 1929 med en grupp euryt- mibarn i Björsgården i Leksand.

Efter Sonja Wrechner kom 1932 Marga Tuschoff (1908-2007) från Dornach till Leksand, där den lilla Internatskolan Björsgården hade börjat sin verksamhet samma år med ca 10 elever. Marga Tus- choff hade gjort sin eurytmiutbildning i Stuttgart 1926 hos Alice Fels, grundaren av Eurythmeum i Stuttgart (1923).

Marga Tuschoff hade lärt känna systrar- na Runström, Björsgårdens grundare, i Dornach och följde med dem till Sverige, hon var då 24 år gammal. Systrarna Hele- na Runström (1878-1969) och Anna Runn- ström (1876-1961) hade utbildat sig till Waldorflärare i Stuttgart 1926-1929 under Rudolf Steiners ledning.

Som eurytmilärare var Marga inte bara ansvarig för eurytmiundervisningen i Björsgården utan undervisade även i an- dra konstnärliga ämnen som musik, mål- ning, handarbete etc.

När den svenska eurytmin började att utvecklas 1941, åkte Marga från Leksand till Gertrud Klingborg i Stockholm, för att utarbeta eurytmiprogram anpassad till det svenska språket. Marga Tuschoff stannade i Leksand ända tills Björsgår- den stängdes år 1949. Då hade ca 100 elev- er genomgått skolan på Björsgården. Gertrud Klingborg (1914-1997) gjorde sin eurytmiutbildning hos Isabelle de Jaager i Dornach, Schweiz och återvände 1941 till Stockholm. Hon började med euryt- mikurser för vuxna samt med barneurytmi. Från 1946 utvecklades arbetet med barngruppen till två timmar två gånger i veckan med ibland upp till 25 barn i för- skoleåldern. Dessa barn bildade kärnan till första klassen i den nya Waldofsko- lan, Kristofferskolan, som började 1949 i Stockholm. Gertrud var eurytmilärare i Kristofferskolan från 1949-1958. När Ingeborg Friedensburg kom tillbaka, grundade Gertrud år 1958 eurytmiut- bildningen i Sverige, uppmuntrad av eu- rytmisten Marie Savitch. De första fyra utbildade svenska eurytmister fick sitt diplom år 1962.

Annemarie Groh (1891-1976), kom redan som 18 åring från Tyskland till Dornach där hon var delaktig i byggandet av första Goetheanum. Hon utbildades till euryt- mist av Rudolf Steiner och Marie Steiner. Hon arbetade länge i Oslo och tidvis även i Skottland. Efter andra världskriget var hon verksam i Sverige och mötte år 1940 Stella Hellström på Mikaelgården i Järna. När Stella Hellström år 1958 grundade

det läkepedagogiska Institutet Årsta- hemmet i Stockholm verkade Annemarie Groh där som eurytmist i 21 år.

Den norska eurytmisten Eva Lunde (1914-2015) utbildad i Dornach, arbetade i början på 1940-talet som eurytmist på Mikaelgården, Järna. Efter andra världskriget började hon sin livslånga verksamhet i Norge.

Irmgard Ruf (1925-2017) kom 1953 som eurytmilärare till Mikaelgården, Järna. Snart började ett kontinuerligt samarbete med eurytmisterna Elke Bornhost (1927-2011) och Agathe Ritter (1919-2018) som båda var verksamma på Solbergahemmet i Järna. Elke Bornhost hade börjat sitt ar- bete på Solberga 1951. Agathe Ritter kom redan år 1939 som flykting till Sverige och 1941 först till Mikaelgården.

År 1957 började euytmisten Renate Wier- scher (född 1927) sitt arbete på Mikaelgår- den. Irmgard Ruf, Elke Bornhost och Re- nate Wierscher hade gjort sin utbildning hos Else Klink i Köngen, Tyskland. Agathe Ritter utbildade sig delvis i Sverige samt även i Dornach. Dessa fyra eurytmister utgjorde början till en eurytmi-grupp som hade ett kontinuerligt konstnärligt sam- arbete genom alla år. Under hela sitt liv förblev de verksamma på Mikaelgården och på Solbergahemmet.

Nina Leskov-Schweigler, född 1895 i St. Petersburg, död 1980 i Malmö, fick sin eurytmiutbildning hos Tatiana Kisselef i Dornach. Under året 1923 var Nina verk- sam vid Goetheanum-Bühne i Dornach. Efter det undervisade hon i ljud - och to- neurytmi i den första eurytmiutbildning- en i Dornach under ledning av Tatiana Kisselef och Isabelle de Jaager. Nina var gift med målaren Emil Schweigler. När deras dotter gifte sig med en svensk man följde Nina med dem till Sydsverige. Till hennes elever hörde musikern och eu- rytmisten Elly Berner-Knierim och den svenske musikern och waldorflärare Pär Ahlbom. De utvecklade Ninas impulser vidare, Ellie Berner genom kurser och Pär Ahlbom som lärare i den första Waldorf- skolan, numera Solvikskolan, i Järna.

Den första offentliga eurytmiföreställ- ningen i Sverige ägde rum på Musikaliska Akademin i Stockholm 1928. Det var en grupp från Goetheanum i Dornach, med många kända eurytmister bl.a. Marie Sa- vitch, Ralph Kux, Emica Fränkl (Mohr), Friedl Thomas-Simon m.fl. Föreställning- en fick en nedgörande kritik i pressen!

Elena Zuccoli (1901-1996) från Goethe- anum i Dornach, var i Stockholm en tid

1936. Hon gav kurser och var med i en föreställning på Borgarskolan och hon inspirerade Gertrud Ekedahl, sedermera Klingborg, att utbilda sig till eurytmist i Dornach.

Marie Savitch (1882-1975), kom varje år på besök. Hon höll kurser och seminarier och skapade flera stora föreställningar med de i Sverige verksamma eurytmis- terna.

Sissy Laudon-Pracht kom och höll kurs och Daffi Niederhäuser-de Jaager kom kontinuerligt i många år. Hon höll kurser, ledde och deltog i flera offentliga före- ställningar.

Dessa människors engagemang, stöd och inspirerande verksamhet har bidra- git mycket till eurytmins utveckling i Sverige.

Denna artikel - med flera bilder - finns även att läsa på hemsidan antroposofi.nu.

Källor: Britt Virke: 2000/ Eurytmi i Stockholm, en his- torik 1920-2000

Christhild Ritter: 2000/ Annons om ett ledigt hus

Torsten Lundberg: 2011/ En studie av Björsgårdens Skol-och Feriehem i Leksand 1932-1949

Denna artikel publicerades på tyska i tidskriften "Auftakt" juni 2019, (Berufsverband der Eurythmisten in Deutschland und Eurythmieverband Schweiz) i samband med serien: 100 Jahre Eurythmie in der Pä- dagogik.

MINNEN

Rudolf Steiner och Waldorfskolan

Karin Ruths-Hoffman, ur boken Möten Minnen

När blicken nu riktas till Stuttgart, där Waldorfskolan öppnade sina portar för roo år sedan, syns där en svensk tonår- ing som absolut ville gå i denna moderna skola. Hon fick till det, som så mycket an- nat hon tog sig för under åren då det an- troposofiska arbetet i Sverige började ta form. Det är Karin Ruths-Hoffmann som bland annat under många år var husmor på Rudolf Steiner seminariet i Järna. Här skildrar hon livfullt åren i Stuttgart där hon även mötte Rudolf Steiner.

En gång hade Karins far, som sextonårig, kastat sitt herbarium genom fönstret och avbrutit skolgången. Nu, 1922, beslöt Ka- rin att på liknande sätt avbryta skolan. Hon ansåg sig ha blivit ”feluppfostrad”. Menade att föräldrarna redan i vaggan bestämt en intellektuell bana för henne. Karin ville lära sig något annat - även öva sina händer. Under ett år blev hon hem- biträde hos sina föräldrar. Sedan vände sig hennes far till Friedrich Rittelmeyer och bad honom ta emot Karin som "Hau- stochter". Karin fick resa till Stuttgart och hjälpa till i den Rittelmeyerska, gästfria prästfamiljen. Samma år, till påsk, fick Karin möjlighet att börja som elev i av- gångsklassen på den första waldorfsko- lan i Stuttgart och detta kom att bli avgö- rande för hennes liv.

När jag hade beslutat bli hembiträde för att finna en motvikt till den enbart intel- lektuella skolningen inför studentexamen, och varit detta ett år hos mina föräldrar, bad min pappa Rittelmeyer i ett brev, att jag skulle få plats i hans familj i Stuttgart. Jag kom dit med stor förväntan i januari 1923. Under hela resan Breslau-Stuttgart reciterade jag Albert Steffendikter och föreställde mig att fortsätta med det in- för den församlade familjen Rittelmeyer, som jag tänkte mig sittandes vid bordet i kvällslampans sken. Vid ankomsten till Stuttgart hämtades jag av äldsta dottern Usel, som förde mig till ett avätet mid- dagsbord där potatisskalen låg kvar på bordet. Direkt efter maten fick jag tvätta alla vita dörrar i tiorumsvåningen, för det gjorde man varje lördag.

Jag delade rum med två av döttrarna och stal mig till de berömda fem minu- terna av andlig samling klockan 11 varje dag när de var i skolan. Det var då jag lärde mig veckospråken utantill, mellan varven av potatisskalning och torginköp, då jag fick bära tunga kassar med morötter och purjolök. Familjen levde strängt vegeta- riskt, Jag lärde mig Dampfnudeln och ota- liga recept på vitkål, grönkål, rödkål och savoykål. Det fanns ett rött rum där gäster mottogs, ett blått arbetsrum där Rittel- meyer ofta sov, sittande i sin fätölj för att han inte förmådde ligga. Han led fortfa- rande av sviterna efter ett fall i fjällen. Före de sista avgörande teologikurserna i Dor- nach hade han tillbringat många månader i fullkomlig avskildhet på ett gods i Schle- sien hos familjen von Zastrow, och först därefter blev han någorlunda arbetsför igen. Hemma gick han i tofflor och åt äp- pelmos som värmdes i kakelugnen åt ho- nom, ibland suckade han vid måltiderna. "Ett lejons krafter skulle jag behöva och en hares krafter har jag." Det yngsta barnet Heidi fick sitta till vänster om honom vid matbordet, de andra barnen på andra si- dan veckovis omväxlande. Det fanns alltid många gäster.

I februari månad 1923 var det så att jag inte bara ville se till att min lillasyster kunde "rädda sin själ", utan jag var själv så intresserad av de böcker som Rittelmeyers barn kom hem med från skolan, alla dessa färgglada skolböcker som de gjort själva, att jag blev avundsjuk, och beslutade mig för att jag också skulle gå i waldorfskola, Då hade jag alltså hoppat över ett skolår och var redan för gammal för den högsta klassen men anmälde mig i alla fall.

Den 17 februari 1923, ett år efter att jag lärt känna Emil Bock, som bodde i samma hus som Rittelmeyer, gick jag upp till ho- nom för att fira ettårsdagen av vår bekant- skap. Jag frågade om han inte tyckte att jag kunde gå i waldorfskola, och det tyckte han visst det. Så gav han mig lektioner. Jag fick lära mig sinus och cosinus och annan matematik, vilket eleverna i waldorfsko- lan fått lära sig mer av än jag. Därpå an- mälde jag mig till skolan.

Men lärarna ville inte alls ha mig. Det hade varit så många svårigheter med den högsta klassen så att jag tror att fem elever hade fått lämna den, och nu ville inte lär- arna ha en halvt vuxen människa som var för gammal för denna klass.

Kanske tyckte de synd om mig, för de frågade: "Men vad säger dina föräldrar?" - "Det vet de inget om", svarade jag. - "Då är det väl bäst vi frågar dem först." På den tiden frågade man ännu sina föräldrar vad man skulle göra. Även om man fyllt 18 år så var man ju ingalunda myndig.

De sade alltså att jag skulle fråga mina

föräldrar, men först kunde man ju fråga dr Steiner, som då var i Stuttgart.

Dr Steiner skulle hålla ett offentligt föredrag i Sieglehaus den kvällen. Han stod bakom ett draperi och hade inte gått in ännu, när herr Bauman, sångläraren i waldorfskolan, kom med mig i släptåg och presenterade mig, Då sade Rudolf Steiner: "Tochter von Carl Ruths, nicht wahr?" Han kände alltså min far. Och så sade han: "Warum denn nicht, warum denn nicht?!" Då tänkte jag, om dr Steiner säger "varför inte", kommer inte min far att säga nej. Så jag reste till Breslau och bad min far om lov. Pappa satt i en svensk, svart, högkarmad gungstol och vaggade. Så viskade han ett "Ja" till svar. Detta "Ja" ljuder i mig som ett "Ja" vid ett bröllop. Detta är jag honom evigt tacksam för.

När jag hade varit tre veckor i waldorfskolan och skrivit mina första brev hem, skickade min far först min ena syster, vars själ jag ville rädda, och sedan den andra.

Första dagen vid uppropet - året började vid påsken -var Rudolf Steiner närvarande. Det var påfallande hur han kunde tilltala alla samtidigt, från eleverna i första klassen till de äldsta eleverna i den sista, och fånga deras uppmärksamhet. Så slutade han sitt anförande med att fråga skolans samlade elever: "Habt ihr eure Lehrer lieb?" - Tycker ni om era lärare? - "Ja", kom det. Ett rungande "ja", så vägarna skakade. Och Jag skrek också "ja", fastän jag inte kände en enda lärare. Jag visste redan med mig att det var så, och jag har alltid tyckt om och hållit av dem med hela min själ. Och det gjorde alla mina klasskamrater också.

i början av en lektion i analytisk geometri kom Rudolf Steiner in i klassrummet. Det var ett fruktansvärt ögonblick i mitt liv. Jag hade nämligen inte läst på mina läxor och jag hade fått en fråga i början av lektionen. Jag hade hunnit resa mig från min plats, när dörren öppnades och Rudolf Steiner kom in. Han hade sin hatt i handen och överrocken på armen. Han hälsade vänligt på oss och jag stod alldeles intill honom. Det fanns ingen möjlighet för mig att komma undan. Jag tittade efter ett rätthåll jag kunde försvinna i, men det fanns inget. Och där stod jag och visste inte och kunde inte. Jag vet att jag tittade ner på mig själv, och minns att jag hade en lila klänning på mig med en antroposofisk brosch, och det var ju ganska bra, men det som var innanför klänningen var inte så bra.

Rudolf Steiner satte sig längst bak i rummet och jag gick fram till tavlan, darrande och ganska förtvivlad, med känslan att bli helt genomskådad och att inte vara värd någonting. Så vek denna känsla, för det kom liksom vågor av lugn från platsen

där han satt sig. Ungefär som: "Lugna dig, lugna dig." Så: jag lugnade mig, även om Rudolf Steiner inte sade någonting. Det bara kändes så. Jag lyckades skriva och rita på tavlan ungefär vad jag skulle, så jag var mycket lättad när jag satte mig på min plats igen.

Detta är för mig innebörden av mötet med Rudolf Steiner: Att han först verkar så att man genomskådar sig själv från topp till tå och märker att man inte är någon-

”Rudolf Steiner satte sig längst bak i rummet och jag gick fram till tavlan, darrande och ganska förtvivlad, med känslan att bli helt genomskådad och att inte vara värd någonting. Så vek denna känsla, för det kom liksom vågor av lugn från platsen där han satt sig. Ungefär som: ”Lugna dig, lugna dig.” ...”

ting, och att man sedan får lust och möjlighet att göra så gott man kan i alla fall. Så verkade hans närvaro - den blev en måttstock för att bedöma allt det som man inte kunde, inte visste, inte var - och den blev en kraftkälla till att vilja försöka i alla fall, att öva sig. Han väckte medvetandet om vad människan är menad att bli. Jag vet, att ingen av mina klasskamrater har glömt detta besök - varken han som är läkare i London eller han som är advokat i Zürich, grammofonfabrikanten i Milano eller sjuksköterskan i Spanien - inte ingenjörerna i Tyskland och inte jag här i Sverige, som längtar efter att intresset för den pedagogik som förverkligades i den Fria Waldorfskolan skulle sprida sig i vårt

land, så att även här en ny länk skulle kunna formas till den kedja av fria skolor som uppstått litet varstans efter detta mönster.

Ännu ett personligt möte med Rudolf Steiner hade jag under skoltiden. Jag bodde på översta våningen i det hus där Kristensamfundet hade sitt centrum och där förlaget Urachhaus huserade på Urachstrasse 41. Dit kom en dag ett par unga präster och hade med sig en tredje, som hade fått ett nervsammanbrott. Jag kände den mannen och blev mycket tagen. De som hade honom med sig, hans kamrater sade: det värsta är ju att antroposofin blir lidande och folk kommer att säga: "antroposofin gör människor galna". Jag tänkte då med bävan, att jag hade ganska svårartade sinnessjukdomsfall i min närmaste omgivning, i min familj. Tänk om jag också skulle råka ut för sådant och skada antroposofin i stället för att gagna den. Jag var mycket upprörd och gick till min klasslärare för att tala om detta, och han sa: "Om denna fråga oroar Er så mycket (man sade ni till sina elever då för tiden), då skall vi se till att Ni får ett samtal med Dr. Steiner. Och det fick jag.

Jag gick upp till lärarrummet och där stod han. Jag gick leende emot honom som jag brukar och han log inte tillbaka. Det var en ohygglig upplevelse. Kan ni föreställa er det? Ni ler mot någon, men den andre ler inte, utan ansiktet är helt stängt. Det var som att bli kastad tillbaka in i sig själv. Så plötsligen kände jag: här står jag och kan inte annat. Det gick så att säga in i ryggraden. Så framförde jag mitt ärende. Jag berättade vad jag hade sagt till min lärare, att jag tänkt tjäna antroposofin med mitt liv, men om jag nu ärvt en sådan sjukdom, då är jag ju skadlig i stället för gagnelig. 'Vad skall jag göra?', frågade jag.

Sedan jag var sju år hade jag tänkt bli läkare. När jag var fjorton år ville jag bli psykiater. Men nu hade det hänt att man väntade sig att jag skulle gå på prästseminariet i Stuttgart, eftersom jag bodde i detta hus och var mycket förbunden med de människor som hade startat denna rörelse. Då sade Rudolf Steiner: "Inte psykiater, es ist so trüber Beruf (det är ett så sorgesamt yrke). Vi kan ännu hjälpa för lite." Då fanns ännu inte läkepedagogiken (den började ju för övrigt med barn, vilket är en annan sak). Läkepedagogiken började man med först året därpå. 1924...

"Inte präst - det går för mycket åt ett håll och ni behöver uppleva stor mångsidighet. Kan jag få se er handstil", sade Rudolf Steiner. Jag rusade upp till mitt klassrum och tänkte: Vilket häfte, vilket häfte...?" Jag tog det som jag möjligen kunde presentera, där jag hade skrivit lite vackert. Det var mitt biologihäfte hos Kolisko. Jag grep tag i detta häfte och kom

ner då redan nästa frågare var där och hade samtal. Rudolf Steiner skickade ut henne och tittade i mitt häfte och sa: "Det där är ju inte er handstil, den är inte alls karakteristisk för er - das haben Sie sich angewöhnt - (den handstilen har ni lagt er till med). Alltså där jag skrev vackert var det bara "angewöhnt". Det ville han inte ha. "Ja, vad skall jag bli då, Herr Doktor?" -"Ja werden Sie doch Waldorflehrerin. (Ni kan väl bli waldorflärare) Om ni då har en klass framför er med alla dessa ögon riktade på er, då har ni just den mångsidighet som ni behöver." Och då log han. Jag gick ut och var mycket lycklig. Ja, det var som om jag hade fått vingar under fötterna. Just därför att han inte hade lett i början men log till slut.

En gång kom han upp till skolan vid en månadsfest och började tala: 'Wenn ich hier zur Waldorfhule heraufgehe, da fühle ich immer eine grosse Freude, und wenn einer eine Freude fühlt, da kann einem ja eine Idee kommen. - Und da ist mir so eine komische Idee gekommen."

- Han talade en österrikisk dialekt, det lät mycket älskvärt. Och denna historia var sådan att alla förstod den: Det var en gång två flickor som var ute för att plocka blommor. Den ena plockade en glad och doftande sommarbukett i alla färger. Den andra plockade en bukett med tistlar i. Då frågade den ena flickan varför den andra hade plockat en bukett med tistlar i. Hon fick till svar: "Damit die Eseln was zu fressen haben" - åsnorna måste ju också få något att äta!

Rudolf Steiner menade att det också fanns åsnor i skolan, inte bara begåvade. I Tyskland kallade man dem som hade en del besvär med den intellektuella sidan för åsnor. Och "åsnorna" skulle man tänka på, så att de också fick något i sig. Dessutom menade han att allt inte var så underbart doftande och tillmötesgående. Det fanns också motsträvighet under ens skoltid.

Vi tyckte så mycket om skolan, så vi ville inte sluta. Vid avslutningen bad vi Rudolf Steiner om ett samtal. Vi satt med honom runt ett bord, medan lärarna satt utmed väggarna. Rudolf Steiner började med att säga att han hoppades att många av oss ville bli waldorflärare. "Natürlich nicht alle auf dieser Schule, denn die lieben Herrschaften werden doch nicht so bald sterben wollen". Vi skulle gå till andra skolor, Snart därefter grundades flera, och nu 1984 finns det 375 waldorfskolor i världen. Så fortsatte Rudolf Steiner att säga: "Något sådant som waldorfskolan, den har en ande och den anden skall vara med er i livet, och den skall stå bakom er. Vill ni fatta ett beslut, ett viktigt beslut, då skall denna ande viska det rätta beslutet i ert öra." Det var ett underbart löfte att få

”Det var ett underbart löfte att få och jag har ofta tänkt på det i livet, när jag skulle fatta ett beslut. t.ex., beslutet att arbeta på Seminariet i Järna. Jag måste säga att jag hela mitt liv har frågat waldorfskolans ande.”

och jag har ofta tänkt på det i livet, när jag skulle fatta ett beslut. t.ex., beslutet att arbeta på Seminariet i Järna. Jag måste säga att jag hela mitt liv har frågat waldorfskolans ande. Jag har aldrig behövt vara utan svar. Egentligen har den skoltiden inlett ett tveklöst liv som inte beror på en tro, utan på verklig erfarenhet av andens realitet och verkan.

Nu var det vår tur att säga vad vi tänkte göra, eller så rädde han oss till något. Jag sade att jag redan efter det tidigare samtalet med honom beslutat att bli waldorflärare. "Ja", sade han, "då kan ni ju studera fysik, kemi, filosofi och psykologi." Det hör till saken att jag i min studentexamen hade lämnat ett tomt blad på fysikskrivningen. Jag hade alltså det mest underkända någon kunde få i fysik. Och han rädde mig nu att studera fysik! Det har i alla fall inbringat mig att jag senare i livet träffat Einstein personligen och diskuterat med honom. Jag är garanterat högst obegåvad i fysik och kemi, och mer begåvad för filosofi och psykologi, och "gunås" rädde han mig att studera det också. Den gången var det ju helt ovanligt med en sådan ämneskombination. För ingen människa med aktning för vetenskapen skulle på den tiden blanda ihop humanistiska och naturvetenskapliga ämnen.

Några råd minns jag. En flicka till exempel, Ilse Sulzer Kieser ville bli sjuksköterska och till henne sa Rudolf Steiner: "Det är ett yrke som kräver offer. Om en sjuksköterska i Arlesheim (där en ny antroposofisk klinik fanns, ledd av dr Ita Wegman) vill gå på ett föredrag vid Goet-

heanum, så är det inte sagt att hennes patienter blir friskare för det. Hon kanske hellre skulle vara hos patienterna. En sjuksköterska skall vara sådan att en patient blir friskare bara hon stiger in i rummet." - Och denna flicka som frågade, var sådan att man blev friskare när hon visade sig i dörren. En välgörande verkan utgick från hennes person.

En annan flicka, Ann-Marie Beindörfer, ville bli förskollärare. Steiner rädde henne: Gå då till Elisabeth von Grunelius, som startat den första kindergarten inom waldorfpedagogiken.

Till Paul Sommer, som ville bli tekniker, sade Rudolf Steiner att han skulle bry sig om skönhet och form i tekniken. Det var första gången jag hörde om något som hette formgivning, design. På den tiden brydde sig nästan ingen om hur en lampa, en kaffepanna eller ett kokkärl såg ut. Det enda viktiga var att de skulle vara funktionsdugliga. Nuförtiden tänker man mer på att saker skall vara vackra, men Rudolf Steiner betonade det redan då.

Under denna tid hade vi också tre sammankomster i vårt ungdomsförbund med Rudolf Sterner. Där sade han att han blivit välkomnad som en far, men att han inte alls kände sig som en sådan, utan att han kände sig helt ung när han var med oss.

Vi kunde vara otroligt osams i detta ungdomsförbund. Som man vet, finns det ofta divergerande meningar. Hos oss uttryckte det sig så, att vi ”släckte ljuset för varandra, knuffade varandra utför trappor och var handgripliga på alla sätt i våra uppgörelser”. Rudolf Steiner sade till oss: "Med järnvilja måste ni hålla ihop! Skolka inte från era sammankomster!" Så frågade vi efter metoden. Hur skulle vi arbeta? Han svarade: "Det viktiga är att det finns två eller tre begeistrade, entusiastiska, då kommer de andra för dessa entusiasters skull. Metoden är inte så viktig."

Så var det en i församlingen som reste sig för att ställa en fråga. Han började sin fråga med att sjunga den. Vi andra tyckte det var pinsamt att han bara sjöng på så där. Men Rudolf Steiner tog upp det mycket allvarligt. Han berättade att den sången hade han sjungit med en kamrat, som hade stupat i första världskriget, han var sjuotton år då han dog. Så fortsatte Rudolf Steiner: "Mina kära unga vänner. Ni kommer inte att kunna fullföra era uppgifter i livet, om ni inte tar upp de unga döda i ert medvetande. För det är så många, oförbrukade krafter i jordens omkrets, som kan komma er till hjälp." Detta är också ett av de många "testamenten" Rudolf Steiner efterlämnat.

MINNEN

Om Rudolf Steiner, några personliga intryck

Karin Ruths-Hoffman,
ur boken Möten Minnen

När blicken nu riktas till Stuttgart, där Waldorfskolan öppnade sina portar för roo år sedan, syns där en svensk tonåring som absolut ville gå i denna moderna skola. Hon fick till det, som så mycket annat hon tog sig för under åren då det antroposofiska arbetet i Sverige började ta form. Det är Karin Ruths-Hoffmann som bland annat under många år var husmor på Rudolf Steiner seminariet i Järna. Här skildrar hon livfullt åren i Stuttgart där hon även mötte Rudolf Steiner.

Under mitt första studieår, i Breslau, när jag gick Hoenigswalds hårda filosofiska tänkarskola, tog jag en dag en av mina kamrater hem till mig. Hon sade senare till mig: - Vid de första stegen in i ditt rum upptäckte jag ett porträtt på ditt skrivbord och visste - "en människa som har en sådan människa på sitt skrivbord, hon skall bli min vän".

Hon visste inte då att bilden föreställde Rudolf Steiner, men hon läste ur hans ansikte det som föranledde mig att ha denna bild framför mig varje dag. Mänskligheten talade till en ur detta ansikte.

Personlighet i ordets ursprungsbetydelse: persona betyder egentligen mask - den som det tonar igenom. Något som både döljer och uppenbarar den som är bakom masken. - Dold och uppenbarad i detta ansikte var Människans egen urbild, vår egen tids människas urbild. Den talade omedelbart till ens samvete, om man nu vill ta detta ord ordagrant - som ett medvetande om det enda väsentliga, ett samlat vetande, till enhet samlat vetande om det enda nödvändiga, låt oss säga om den högsta kärleken.

Hon såg i detta fårade ansikte spår som ett oavbrutet tänkande lämnar, smärtans djupa spår - i de stora öppna mörka ögonen läste man denna smärta, men den var genomlyst, djupt inifrån, av skänkande godhet.

Helst minns jag honom komma upp mot Waldorfskolan i Stuttgart. När bar-

nen upptäckte honom under en rast på gårdsplanen, störtade de med höga jubelrop fram till honom och klängde sig fast vid honom så att han blev helt osynlig, Som de runda bären i en vindruvsklase hängde de vid honom.

Den 30 januari 1922 hörde och såg jag honom första gången. Han befann sig då på en föredragsresa genom Tyskland, anordnad av något konsertbolag, Breslau var den nittonde staden på denna turen, Antroposofin var på högsta modet just då, i den stora konserthussalen vimlade det, en timme före kvällens början, av folk. Jag hörde en herre säga till en annan: "Alla som räknas i kulturlivet är här i kväll." En ung flicka viskade avböjande: "Han ser ut som en fanatisk munk". En äldre lärarinna yttrade besviket: "Jag hade föreställt mig honom mycket mera suggestiv".

Det hade varit en kamp att få inträdesbiljett. Medan folk ännu vällde av och an i gångarna, kom han för ett ögonblick, med ytterkläderna på, in genom en mellanörr på podiet, stannade i bakgrunden och såg ut över publiken. Han bar sin höga bruna pälsmössa och den mörka pälsen, jag tror den var blå, med krage av samma djur som mössan. Jag vill minnas stövlar. Under detta och alla andra föredrag jag senare hörde, bar han en lång svart bonjour, som räckte till knäna - ett plagg som började komma ur modet, men som på ett självklart sätt hörde ihop med honom. I stället för slips använde han en stor svart sidenhalsduk, bunden i mjuk rosett, och en rätt låg krage. En del av hans följeslagare imiterade denna klädsel, hans fiender fann en ousinlig källa till förlöjlighande i den.

Jag minns ingenting annat av detta första föredrag än att det handlade om att en ny andevetenskap skulle vara i stånd att finna botemedel även för fysiska sjukdomar som kräfte exempelvis, därför att den åter sökte sammanhanget mellan människan och hennes organism och hela kosmos, som den är en avbild av, Han redogjorde grundligt, jag skulle nästan vilja säga torrt för de ande-vetenskapliga synpunkterna:

Jag satt ganska långt fram och kunde iaktta att han var mycket trött - detta var enda gången jag såg honom så, med rödkantade ögon. Han höll största delen av föredraget med slutna ögon (det gjorde han ibland, särskilt i början av föredraget), men ovan de slutna ögonlocken, under ögonbrynen, såg jag andra, öppnade ögon. Detta har jag sedan aldrig sett någon mer gång, och det gjorde starkare intryck än något av det han sade - utom kanske den, hur skall jag uttrycka - heliga nykterhet med vilken allting framfördes.

Det kändes tydligt att han lade an på att bekämpa den sensationsstämning som kom honom till mötes ur en publik, där huvudparten strävade efter rus, inte efter vakenhet. Men det var det klarvakna i människan som han vände sig till.

Den 31 januari gavs en eurytmiföreställning i den fullsatta Lessingteatern. Han sade några inledande ord - åter kände publiken sig tydligen nögdad till ett omedelbart ställningstagande, ovationer eller förhands-antipatityttringar. - Huvudparten av programmet var en framställning av det underbara gamla norska Drömkvädet om Olav Åsteson. Bland de framträdande lade jag särskilt märke till två ryskor, brorsdöttrar till Turgenjev. Den ena av dem, Asja, var gift med dikteren Andrej Belyi - en man som inlett en ny era i den ryska lyriken i vårt sekel. (Han återvände i motsats till sin fru efter några emigrantår till Ryssland och fick sedermera sovjetisk statsbegravning, omkring 1932 om jag minns rätt.)

Efter föredraget omgavs Rudolf Steiners bil av hyllande människomängder - han vinkade och log, såg inte längre trött ut, ur leendet strålade bara ett - godheten. Efter föredraget kom en flicka med mig ett stycke. Hon berättade, att hon umgåtts med självmordsplaner men att hon nu visste varför hon levde, och ville leva, - Denna flicka drucknade midsommaren samma år under en simtur i Oderfloden. Kamraterna, ur vars glada mitt hon drevs bort av ett virvlande strömdrag, kunde inte rädda henne. De sjöng hennes medeltida sånger vid hennes öppna grav, flickorna kastade kransarna som de bar på huvudet på hennes kista, pojarna sänkte sina flaggvimplar över den, en liten krets av hennes vänner stannade kvar bland gravarna sedan alla hade gått, och läste Rudolf Steiner: "Die Seele im Seelenland nach dem Tode".

Vid denna tid blev i den tyska ungdomsrörelsen en klyvning uppenbar. En del, den största, sökte sig romantiskt tillbaka till medeltiden och det folkligt traditionsbundna och nationella, till det mytiska och magiska. Denna del blev infångad och medryckt av national-socialismen - de begävde som ledare, de obegävade som byte.

Den andra delen, av den förra miss-tänksamt betecknad som "Die Geistigen" (de andliga), sökte oavlatligt efter nya vägar för vårt dödshotade religiösa och kulturella liv. Av dem fann många en väg genom Rudolf Steiner. De byggde sitt dagliga liv, även sina yrken på en grund av förnyad kunskap och kunskapsmöjlighet om människans andliga väsen. En rörelse för religiös förnyelse - Kristensamfundet - uppstod, buren av en grupp unga

präster som gått fram ur denna ungdomsrörelse. - Den Fria Waldorfskolan hade grundats 1919, läkare började praktisera helt nya metoder. Samarbetet mellan läkare, lärare och präst, där de alla uppfattade sitt yrke som ett konstnärskap, började framstå som ett oavvisligt krav, något som kunde förverkligas genom den kunskap om människan som antroposofin hade att förmedla.

År 1924 hade jag den stora lyckan att kunna delta i en kurs som Rudolf Steiner höll för lantbrukare som hade bett om råd. Den ägde rum på greve Keyserlingcks gods i Koberwitz nära Breslau i Schlesien. Storgodsägare och unga trädgårdsarbetare, studenter och bönder deltog. Det låg pingstada i luften. Som en enda fest förlöpte denna föredragsserie med de åtföljande diskussionerna om jordbrukets aktuella och eviga problem. Det var där

Rudolf Steiner med förfärande allvar förebådade att städerna snart skulle bli grus och aska - vi lyssnade, men trodde inte - verkligheten visade sedan hur rätt vår lärare hade. Han sade, att man måste grunda små kulturcentra på landet som verkar som celler, som den medeltida klosterskolan. Han talade om jorden som en sammanhängande organism, om den förlorade arbetsandakten hos den nutida lantbrukaren. Han talade om grisars skötsel och medel att bekämpa falträttor. Han talade om kväve och kiselsyra - allt det som för oss moderna människor hade sönderfallit, blivit kemi och ekonomi. Dagliga arbetsvanor sammanfogades till en levande enhet. Det var metodiska arbetsanvisningar som gavs ur ett nytt vetande. Alla visste nu att nya vägar måste brytas, visste också hur svåra de skulle bli att gå - men riktningen hade visats. - Ur denna kurs framgick en jordbrukets arbetskrets, som systematiskt utarbetade de nya lantbruksmetoderna, både på forskningsinstitut och på många gårdar.

En episod från denna tid berättade grevinnan Keyserlingck om. Hon hade haft Rudolf Steiner till bordet. Han hade beundrat hennes klänning, undrat om hon haft den vid ett visst tillfälle en gång förr - han tyckte om det vita ryschet.

"Varför skrattar ni, herr Meyer?" undrade Steiner, Han hade vänt sig till en av gästerna.

"Därför att ni lägger märke till sånt, herr doktor."

"Ser man inte det, då ser man inte det andra heller", svarade Rudolf Steiner då.

Påskan det året reste jag för första gången till Dornach. Mellan solen som gick ner och månen som gick upp och lyste på himlen, gick jag uppför kullen till den första byggnadens ruin. Ännu stod den underbara pelaren som hade burit upp

trappan. Jag betraktade den genom ett nytt trägaller som skulle hindra det farliga beträdandet av byggnadens forna inre. Jag tänkte på en underbar liten bok om Rudolf Steiner som konstnär. Här hade under världskriget konstnärer och lekmän från 17 nationer samlats för att skapa ett hem åt anden, medan de människoförintande makterna släpptes lösa. Här hade det första Goetheanum tagit emot lyssnare från alla länder,

Jag tänkte på min gudfar Johannes i Sverige. Han hade visat mig vägen till antroposofin. Också han hade stått här och snidat på en stol. Djup tacksamhet fyllde mig. Jag pressade ansiktet mot gallret för att se så mycket som möjligt av det inre. Det färska trävirkets lukt påminde mig om Sverige. Längtan grep mig att en gång få återgålda detta land det jag fått ta emot där...

Från Steiners föredrag då minns jag att de handlade om en Adoniskult och förkristna, symboliska gudabegravningar och uppståndelseceremonier. Jag antar att Rudolf Steiner sedan förde över till kristendomen och beskrev, hur det som varit kulthandling i mysteriernas profetior, genom Kristi nedstigande till jordelivet hade blivit uppfyllt, historisk verklighet. Jag minns bara ett - hur han skildrar den första väldiga konfrontationen med graven, där man söker en död och finner ljungeld och hör ropet: Han är uppstånden och finns icke här!

Rudolf Steiner sade inte dessa bibliska ord, utan han ropade dem. Och i det ögonblicket såg jag, vad man menar när man säger, att någon växer utöver sig själv. En sekund stod där på hans plats ett väsen, mycket större än han själv.

När budet om hans död knappt ett år senare nådde mig, hörde jag i samma stund hans röst igen som den ljud, då den förkunnade uppståndelsen med evangeliets, med ängelns ord.

Många vänner möttes på resan till hans eldbegängelse. Vi upprepade för varandra vad den store läraren meddelat oss. Vi mindes den sista väldiga utgjutelsen av hans ande bara ett halvt år före hans död. Pastoralmedicin, dramatik, karmaföredrag...

Jag hade, i likhet med de flesta deltagarna som varit medlemmar i mer än två år, ansökt om att bli upptagen i den inre skolningskretsen. Upptagningen skedde genom ett mycket kort personligt samtal med Rudolf Steiner. Det var i början av dramakursen i september 1924. Rudolf Steiner stod i sin ateljé, nära de blåa draperierna som genom strängheten i färgtonen stämde till djupaste allvar. Utan att motivera varför avvisade han min ansökan, men han sade detta nej på ett sätt såsom ett faderligt förbud kan accepteras

av barnet som känner att det får ha tillit... Rudolf Steiner tog min hand i sina båda, och i det han såg på mig med sina jordbruna, sollysende, guldsprakande ögon sade han eftertryckligt: "Aber ich werde Sie im Auge behalten" (Men jag skall inte släppa er ur sikte). Av alla löften jag tagit och givit var detta det heligaste.

Den 30 mars 1925 dog han. Den 28 september hade han hållit sitt sista föredrag: Om bara fyra gånger tolv människor funnes som skulle ställa sig till förfogande för Mikael-anden...

* Anm: Goetheanum skulle bli ett centrum för den antroposofiska rörelsen i världen och säte för den Fria högskolan för antroposofi. I Dornach, Schweiz, byggdes det första Goetheanum helt i trä av en entusiastisk, månghövdad skara konstnärer från hela världen. Det stod nästan färdigt när det brann ner, nyårsnatten 1922-23. Mycket tydde på att branden var anlagd. Ett nytt Goetheanum, nu i betong, började genast planeras och byggdes på samma plats. I dag bedrivs där en livlig verksamhet.

ARKIV

Andrej Belyj – brev Jag vill ingenting

Johannes Nilo, som slutade som ansvarig för *Goetheanum Dokumentation, Archiv Bibliothek und Kunstsammlung* hösten 2018, berättar att de i Goethanums arkiv juni 2012 gjorde en oväntad upptäckt: en mapp med brev av Andrej Belyj. Innehållet inbjuder till att se Belyjs drygt tvååriga vistelse i Dornach med nya ögon. En expertpanel med slavister från Tyskland, Schweiz, USA, Ryssland och Sverige sammankallades för att undersöka den knappt utforskade betydelsen av antroposofin i Belyjs verk. Beslut togs att publicera breven. ”Nu, sju år senare, är det redaktionella arbetet avslutat och boken med titeln *”Dornacher Briefe 1913 till 1917”* har nu gets ut på *Verlag am Goetheanum* av Johannes Nilo. Förutom ny information om livet i Dornach under byggtiden av första Goetheanum och en fördjupad förståelse av Belyjs litterära verk, ligger ett särskilt värde i brevens radikalt ärliga ton. Den ofta överhängande belastningen av en idolisering och idealisering av antroposofin möter Belyj med ett självständigt arbete på sig själv och på antroposofin. Antroposofi utan förminskning på hög nivå.”

Utdrag ur ett brev från 29 september 1913 där Belyj berättar för Natascha Pozzo om Steiners föredragscykel *Tröskelns hemligheter*, augusti 1913 i München.

”Många kommer inte att uthärda denna kurs, för intrycket blev att Doktorn hade slitit bort den sista fasta marken under fötterna på dem istället för att skänka lugn och frid; många hade troligen följande förväntningar inför kursen: ”Teosofi är det som ger något att hålla sig i.” Men efter kursen måste nu alla dessa säga sig: ”Teosofi är det som tar bort det sista stödet, för de flesta är detta sista stöd bara Arimans och Lucifers verk; stödet börjar egentligen bakom tröskeln, men till en början befriar du dig inte verkligen från allt som framkallar en illusion i dig, man har således inget stöd – säger sig många – varför har jag då hittat teosofin, den har tagit bort min blindhet, men den var också mitt stöd.” De trötta, de krossade, de som på

något sätt svävat till München med hoppet att kunna återhämta sig hos Doktorn, för dem var kursen just att förlora marken under fötterna [...].

Doktors gester visade in i mörkret: ”Där råder storm, där är de dagliga, ihållande kvalen i kampen med sig själv, i kampen med de egna visionerna, i kampen med den egna helighetens ideal och på samma gång i kamp med den oregerliga, växande önskan att säga sig: 'Jag vill inte förstå det jag har förstått, när Lucifer och Ariman viskar till dig: jag vill ingenting!’”

Ur: Andrej Belyj, Natascha Pozzo, Dornacher Briefe, 1913 – 1917. Verlag am Goetheanum, 2019.

Källa: Das Goetheanum nr 29/30, 2019. Övers.: Red. GN

BOKANMÄLAN

Singularitet - Dialoger om artifi- ciell intelligens och spiritualitet

Rebekka Bergman

Titel
”Singularität
Dialoge über Künstliche Intelligenz und Spiritualität”

Författare
Mieke Mosmuller

Erik Stintzing och ett av hans syskon, Ingrid, var båda waldorflärare. Intresset för antroposofi fick de av sin far Roderich, ”Rodel

Detta är en roman i dialogform. Det är just romanformen, samtalen, som låter läsaren ta del av frågeställningarna i ett tillräckligt långsamt tempo för att de ska bli till upplevelse. Vad är egentligen tekniskt skapad intelligens? Och vad innebär spiritualitet?

Huvudpersonen i boken – sedan barnsben hyllad för sina intellektuella prestationer – kan bara med möda följa ett för honom annorlunda filosofiskt resonemang. Det var på grund av dåligt semesterväder som han tillsammans med sin partner gick för att lyssna till föredraget. Omständigheter och det faktum att föreläsaren efterlämnat ett intryck gör att han, trots sin motvilja – fanns det ens någon logik i det framförda? - anstränger sig för att få klarhet i tankegången.

I processen rubbas han i sin övertygelse om det enbart goda i att den digitala utvecklingen är på väg att föra mänskligheten till hittills oanade framgångar, vetenskapliga, samhällliga och personliga.

Han fascineras av hur de enorma datorerna i slutet av 1980-talet på 30 år har förvandlats till så små enheter att de ryms i en handflata. Och som dessutom har långt större kapacitet och åtkomst till information.

Var befinner vi oss om ytterligare 30 år? I fortsatta samtal tar vi del av, bland andra, följande utläggningar och funderingar.

Den digitala, artificiella intelligensen (AI), har den mänskliga hjärnan som förebild. På vilka sätt sker hjärnans otaliga kopp-

lingar mellan intryck, impulser, känslor, tankar, slutsatser...? Hur kan de systematiseras och läggas in som program i en maskin? Detta utforskas idag i ett världsomspännande samarbete mellan universitet och tekniska institut.

Med artificiell, maskinbunden intelligens, kartläggs människans specifika hjärnalgorithm, för att med denna algoritm fånga hjärnans hela omfattning och uttryck och mata in den i en dator. (Algoritm är ett beräkningsbegrepp. En serie delberäkningar ger tillsammans lösningar på alla matematiska problem av samma art.) Det betyder att man i en teknisk apparat kan konservera en individs, eller generellt mänskliga, mönster så långt de är knutna till hjärnans aktivitet.

AI utvecklas i rasande fart. Om vi förbinder den intelligensen med vårt eget tänkande kommer vi ha känslan av att det är vi själva som tänker, medan det är den tekniska intelligensen som verkar i oss.

Den ultimata framtidsvisionen finner sig vid en tidpunkt som betecknas med ”singularitet”, då rum, tid och människor antar andra lagbundenheter än dittills. Människans kapacitet har då tack vare samgåendet med AI, tilltagit i så hög grad att hon på en sekund kan åstadkomma vad som annars inte vore möjligt under en hel livstid. Den artificiella intelligensens oändliga möjligheter återförs till oss med lösningar och i en snabbhet som vi i vår mänskliga tröghet inte kommer i närheten av. Kan vår förmåga att uppfatta organiska processer och skapa sammanhängande bilder samexistera med AI?

Huvudpersonen är en människa som hör och ser, uppfattar både beröring och egna rörelser, förnimmer dofter och smaker, som musicerar och umgås. Men hans sinne är fyllt av en annan verklighet: beräkningsbara neuroner och synapser.

Han får som uppgift att fördjupa sig i talet ett, inte i relation till något mätbart såsom millimeter, gram, sekund eller ens en nolla. Bara ett. Genom upprepade försök når han fram till upplevelsen av ”ett” som en odelbar helhet.

Detta blir början till att erfara en hittills okänd medvetenhet. Kanske till och med medvetenhet om det egna varat. Men så flyktigt! Alla möjliga vardagliga och trotsiga tankar tar överhand.

Han får rådet att regelbundet återgå till övningen, låta det nya medvetandet få utrymme. Utan något annat mål än just det. Tillvändheten till världen finner där sina motiv.

Författaren till ”Singularitet ... ” Mieke Mosmuller är läkare, har skrivit flera

böcker och leder seminarier med det centrala temat ”ett levande tänkande”. Hon skriver utifrån ett antroposofiskt perspektiv. Boken finns också på engelska.

I Lärarnas Tidning, september 2019, kan vi läsa följande: ”FÖRSKOLAN DÄR BARNEN PROGRAMMERAR ROBOTAR Ettåringar som programmerar i förskolan är ingen utopi, digitalisering är en del av förskolans läroplan sedan den 1 juli i år. På förskolan Lilla Tollare i Nacka lär sig barnen programmering på förskolans gård.”

Nerikes Allehanda informerar den 10 september 2019 ”Örebro universitet ska låta forskning kring artificiell intelligens (AI) genomsyra alla sina verksamhetsområden. Som ett första led utses professor Amy Loutfi till vice rektor.”

Jämsides med den intensiva forskningen för att föra artificiell intelligens till sin spets, försiggår även annan forskning, individuellt och i grupper - forskning som ser ett hot mot det unikt mänskliga hos människan. Som ställer frågan: hur arbetar vi med AI utan att bli dess slavar?

Jonna Bornemark, ”Det omätbaras renässans”, ur bokens sammanfattande avslutning: ”Istället för att mekanisera till och med det mänskliga medvetandet, behöver vi expandera det levande långt bortanför det vi kan ha en färdig kunskap om.” Nick Boström och The Future of Humanity Institute, Oxford, UK The Future of Life Institute, Boston, USA.

ANNONS

SOFIAs Stöd gala

Välkommen till årets SOFIAs Stöd gala. Den 17 November på Kulturhuset i Ytterjärna. Insamlade medel under eventet går till Föreningen SOFIA och dess projekt i världen. Program: 13:00 Gala öppning och projekt presentation.

13:00 Barnföreställning med långsjiö teater
14:30 Musikalisk läsning av boken Lobilo och Prova på västafrikansk dans
15:15 Barnlekar, sånger och danser från Kenya

16:00 årets show: TIDEN ÄR MOGEN ” en show om personligt mod”

Hela dagen får du även lära känna projekt från hela världen, delta i barnlotteri, loppis, handla presenter, och se på utställning.

ANNONS

Ändrad arbetsform

Tunabergs gruppboende har ändrat sin arbetsform och sitt namn från Tunabergs gruppboende till

Stiftelsen Tunabergs Gemenskap
Vi har nu långsiktiga mål som formuleras i ändamålsparagrafen:

"Verksamhetens fortbestånd skall tryggas långsiktigt.

Verksamheten skall på lång sikt utvecklas till en gemenskap som innefattar samverkan mellan olika åldrar och rymmer nya aktiviteter-t. ex. korttidsboende och verksamhet på dagtid

Gruppboendet bygger på den antroposofiska människosynen -att varje människa, förutom att hon präglas av arv och miljö, formas av sin individualitet som har sina rötter i en andlig värld samt som individ utvecklas genom ett livslångt lärande.

Verksamheten lägger ytterligare vikt vid den åldrande människans värdighet

.....

Ellinor Pietsch, Lili Löfström
Julia Vindrelid

LEVNADSTECKNING

Edur Karlsson

* 1932 09 25 † 2019 04 06, Norrköping

Edur var en eldsjäl och samtidigt innerligt ödmjuk.

Han hade en nio år äldre bror. Edur vantrivdes i skolan, antagligen var han understimulerad. Efter skolan var han mycket aktiv i olika Hermodskurser. På en danstillställning i Uddevalla lär han känna Margareta, sin blivande hustru som han skulle leva tillsammans med i 62 år. De är 19 när de gifter sig och snart föds deras första barn, Lenart. Så småningom kommer dottern Anita, senare Kristina och Rebecca. Edur arbetar på Saab i Trollhättan, en livslång karriär inom firman tar sin början. Margareta deltar i en kurs om musik i Trollhättan. Läraren är pianisten och antroposofen Frank Klinger, en österrikare vilken hade kommit till Göteborg som krigsflykting. Mötet med Frank ledde dem till Göteborg och till Kristensamfundet, helt tydligt något de hade väntat på utan att "veta" om det. De hade "hitat hem" så att säga och förblev aktiva och trogna medlemmar under hela livet. Genom detta fann de också till antroposofin och snart väcktes deras intresse för waldorfskolan. De tycker förstås att deras yngsta två barn skall få gå i en sådan skola. Det blir Kristofferskolan i Stockholm. Edur blir kvar i Trollhättan några år till. Med 36 börjar Edur för resten av sin yrkeskarriär på Saab i Nyköping. Båda är fulla av entusiasm när Waldorfskolan i Norrköping byggs upp. Samtidigt rustar man upp ett förfallet hus med kringliggande tomt i Stigtomta som så småningom förvandlas till ett amatörträdgårdsmästeri av första klass. Edur arbetar alltid målmedvetet och projektorienterat, vare det sig det gäller hans stora passion för måleri eller trädgård, näring, tillverkning av leksaker, pusselspel i trä och, och, och... Som ung hade han tänkt sig bli konstnär, han målade flitigt tills han var 33 år gammal men slutade tvärt och börjar först igen efter en trettioårig paus! Efter en stor utställning – han är då över åttio – skänker han alla tavlor till barnen. Tillsammans med vänner ordnade Edur och Margareta olika studiegrupper. Man delade intresset för konst, antroposofi eller passionen för operans värld! En höjdpunkt bland alla resor tillsammans med Maggan blev en affärs- och konstresa till Milano, ett besök på La Scala och ett anslutande per-

sonligt möte med Luciano Pavarotti. Livsintensiteten, elden, avtog inte med åren, den började glöda jämnare och utstråla innerlig värme. Med den värmen tog han hand om Margareta när hon till sist blev rullstolsbunden. Han studerar flitigt, dagligen. Han har tre stora intressen, den antroposofiska kristologin förmedlad genom Sergej Prokofieffs skrifter, det ondas väsen och alldeles särskilt intresserar han sig för personligheten Kaspar Hauser. Han blev nog en av Sveriges främsta kännare av Kaspar Hauser och fick därigenom kontakt med andra forskare. Edur var en mycket generös personlighet, allt småaktigt var honom främmande. Han gav stort ekonomiskt understöd till olika ideella rörelser. Han var en omtyckt personlighet också på sitt arbete i ledningen för Saabkoncernen. Han hade något merkurieellt och försonande med sig och kunde på så vis bli till stor hjälp i sociala sammanhang. På ålderns höst plågas han en hel del av svåra smärtor, han tar dem utan att klaga. Han blir mycket svag under veckorna då han är på väg att lämna jordelivet. Han är fullt medveten ända till slutet. Det uppfyller en med stor tacksamhet att ha haft förmånen att lära känna Edur Karlsson, en människa som så generöst och med tillförsikt ställt sitt liv till förfogande för andra.

Felix Nieriker

kontorsarbete. Hon sade att hennes adoptivföräldrar var rejåla människor, men att de inte förstod henne riktigt. Therése kom till dem i Bromma, där hon växte upp, från Avesta i Dalarna.

Hon kom till världen den 2 juni 1922 hos en ung ogift mor som var fabriksarbeterska vid järnverket i Avesta och som inte kunde ta hand om barnet. Flickan fick namnet Rut Teresia av modern och efternamnet Andreasson av adoptivföräldrarna. Namnformen Therése valde hon själv under livet väg. Lindberg fick hon genom gifte med Kåge.

Therése Lindberg "Om minne och glömska" i Falkbladet nr 2 1998:

" Jag har några starka upplevelser från min tidiga barndom som än idag står kvar helt levande. Det ena är minnet av en ros. En högstammig djupröd ros med kronblad som sammet belagda med dagg eller regndroppar. Jag minns hur jag, inte mycket högre än rosen, böjde mig fram och stack näsan i blomkalken, hur dropparna kittlade och hur rosen doftade! Många gånger i livet när bilden och stunden återvänt till mig har jag dragit ett djupt andetag och nästan känt denna doft igen. Det andra minnet är slutraderna i en saga: " Och som sagans riddare drogo de ut att söka den heliga Graal". Jag minns inte ett ord av sagan, bara hur dessa slutrader klingade till mitt inre, i barnets inre. Långt, långt senare har jag förstått vad dessa båda tillsynes så obetydliga upplevelser hade för innebörd."

I slutet av artikeln skrev Therése:

"När vi så till sist en dag har lämnat det fysiska livet får vi se den minnestabla som det numera berättas om också i många nära-döden-upplevelser. På kort tid drar hela livet förbi, alla intryck, allt som hänt, ja varenda tanke - ingenting tycks ha sjunkit i glömska. Ur glömskan flod stiger det upp alltsammans".

Livet tog henne genom många branta stigar och svåra bergspass, genom både ljusa och svåra stunder. I slutet av sitt liv miste hon successivt sin syn och sin hörsel och senare också kontakten med omvärlden. Nu har hon gått över tröskeln den 29 augusti 2019 och jag hoppas att hon känner sig fri och rörlig igen, något hon så länge fått avstå.

Marie Haglund

Kallelse till Höstmöte i Antroposofiska Sällskapet

Härmed kallas alla medlemmar till Höstmöte den 16 november 2019

Kl 10.00–16.00, i Robygge, Ytterjärna

Kl 10.00–12.00 Tregreningsseminarium.

Kl 13.00–16.00 Hösmötesförhandlingar.

Välkommen till årets Höstmöte i Antroposofiska Sällskapet

Vi hoppas att så många som möjligt kan ta sig tid att delta vid Höstmötet, så vi får en rikare bild av medlemmarnas önskemål.

Kan du inte komma så är du välkommen att kontakta oss innan mötet!

Väl mött!
önskar styrelsen

Förslag till dagordning

Vi föreslår följande dagordning till höstmötet:

1. Mötets öppnande
2. Val av ordförande, sekreterare, två justerare, tillika rösträknare
3. Mötets stadgeenliga utlysning
4. Fastställande av dagordning
5. Fastställande av röstlängd
6. Verksamhetsplan för 2020
7. Budget för 2020
8. Medlemsavgift för 2020
9. Inkomna motioner
10. Fastställande av tidpunkt för kommande möte samt sista motionsdag
11. Övriga frågor
12. Mötets avslutande

Förslag till medlemsavgift för 2020

Ordinarie 1200kr/år
Studera 300kr/år

Förslag till Antroposofiska Sällskapets verksamhetsplan 2020

Antroposofiska Sällskapet har en årsrytm av regelbundna möten under året; gruppaftnar, större och mindre medlemsmöten, månadsfirande, årsmöte, höstmöte, vintermöte mm. och därutöver genomförs klasstimmar, gemensamma högskolemöten och de olika sektionernas arbetsmöten och större arrangemang. Därtill kommer möten anordnade lokalt runt om i landet.

Under 2020 vill vi – med våra grundvärderingar som utgångspunkt – fokusera på ett brett perspektiv runt antroposofiska frågor. Medlemmar och andra hela landet som har funderingar om existentiella livsfrågor skall känna sig sedda och välkomna med sina initiativ.

Vi eftersträvar att Sällskapsbygget blir till en mötesplats där Antroposofin blir levande, tillgänglig och aktuell. Rudolf Steiners böcker på tyska (Gesamtaus-

gabe) och svenska vill vi ska finnas i vår lokal. Det är inte ett bibliotek i vanlig mening, men i vår läshörna kan man bekanta sig med Rudolf Steiners verk. Skolningsvägen och Fria Högskolan för antroposofi har en central plats i Antroposofiska Sällskapets verksamhet. Fortsatt utveckling av sektions-samverkan är en viktig del av det. Vi vill vårda ett omvärldsmedvetande när det gäller det som skrivs om antroposofi.

Internationellt bjuder vi in gästföreläsare och deltar i temadagar och antroposofiskt arbete i andra länder. Goda relationer till våra Nordiska grannländer och till Goetheanum vill vi upprätthålla på detta sätt.

Planerade händelser i sektionerna under kommande året omfattar:

Sektionen för lantbruk och näring sammankallar till ca fyra möten om året. Just nu görs ett studium av det andliga i biodynamisk odling. Kontakten till lanbrukssektionen vid Goetheanum vårdas. Sektionen sammankallar också till samråd där gemensamma initiativ bearbetas med verksamheter inom det biodynamiska, vid ca fyra tillfällen. I februari anordnas

det offentliga seminariet: "Vårt dagliga bröd" i Järna med tema som sammanlänkar till Goetheanums arbete 2020.

Medicinska Sektionen fortsätter att ordna sektionsmöten varje eller varannan månad med inblickar i olika medicinska sektions områdena/aspekter även år 2020. Vi uppmärksammar vad som sker i Goetheanum och därmed också 100-årsjubileet för den antroposofiska medicinska impulsen.

Inom Bildsektionen planeras ett möte i november med återblick på årets verksamhet och där frågan ställs till medlemmarna hur arbetet går vidare, troligen med en och annan konferens eller kortseminarium.

Inom sektionen för scenkonster arbetar Järnas dramagrupp vidare med Rudolf Steiners mysteriedramer. Ett nordiskt sektionsmöte planeras den 9-11 oktober 2020 med framförande av "Invigningens port".

Inkomna motioner Motion:

Förslag till ändring av punkterna 10 och 11 i stadgarna:
Begränsningen av det antal gånger i följd som en styrelseledamot resp. generalsekreteraren kan väljas om tas bort.

Motivering:

Att finna en engagerad och duktig styrelseledamot resp. generalsekreterare är inte lätt. Har detta lyckats, är det olyckligt att genom en formulering i stadgarna begränsa dennes möjlighet att kunna fortsätta sin verksamhet i styrelsen resp. som generalsekreterare, ja, det är direkt kontraproduktivt.

Tänk t ex på Arne Klingborgs mångåriga verksamhet i styrelsen och som generalsekreterare.

Sällskapets medlemmar har fortfarande ändå möjligheten att vid varje omval genom sin röst begränsa en icke önskvärd ledamots fortsatta verkande i styrelsen resp. som generalsekreterare.

Kalendarium för Antroposofiska Sällskapet

Titta gärna in i kalendariet på vår hemsida - där kan finnas annonser för nya händelser och möten!
antroposofi.nu/kalender

Anmälningar till sällskapets aktiviteter görs, om inget annat nämnts, till sekretariatet på: 08-554 302 20 eller kontakt@antroposofi.nu

16 november

Höstmöte i Antroposofiska Sällskapet
Se kallelse i denna tidning.

16 november

Högtidligt månadsfirande
Kl 18-22 i Robygge i Ytterjärna
Hjärtligt välkommen!
Mer info på: antroposofi.nu/kalender

14 december

Högtidligt månadsfirande
Kl 18-22 i Robygge i Ytterjärna
Hjärtligt välkommen!
Mer info på: antroposofi.nu/kalender

28-30 december

Vinterverkstad i Fria Högskolan
Vinterverkstaden är 28.12 kl 18.00 till 30.12 kl 17.00 program kommer senare.

2-4 januari

"Världsmidnatten"
Femte och sjätte bilden ur "Själarna vaknar" framförs på Kulturhusets scen.
Michael Debus håller föredrag, vi samtalar om händelserna på Sol och Saturn och ger egna bidrag till temat. Detaljerat program kommer att finnas i början av december.

12 januari

Vintermöte
I början av januari är det 110 år sedan Rudolf Steiner besökte Stockholm och höll en föredragsserie med titeln "Johannesevangeliet och de tre andra evangelierna". Vår idé är att ta upp motiv inspirerade från föredragen och också försöka belysa något i vilket sammanhang de hölls. Just den 12 januari talade Rudolf Steiner för första gången om Kristi återkomst i det eteriska vid ett extra sammankallat möte.

De föredragen har nu kommit ut i Rudolf Steiners samlade verk (GA 117a) och finns nu översatta och utgivna Antroposofiska Bokförlaget. Den kan beställas från <http://www.bokhandeln-vidar.se>

Plats och program meddelas senare.

22-24 maj

Rudolf Steiners biografi
22-24 maj har vi ett helgseminarium om Rudolf Steiners biografi med Martina Maria Sam. Hon har publicerat ett först band i serie där hon redovisar resultatet ett fördjupat forskningsarbete. Troligtvis kommer redan att ge ett föredrag den 21 maj kring ett annat temat. Utförligt program kommer senare!

Retreater

Hösten 2019

Antroposofisk meditation

Lördag 9 november

Tystnadens kraft

Att gå in i tystnaden som är inre vaken ro. Att där närma sig den innersta kärnan och det som verkligen är det väsentliga.

Alla retreatar kl 10 00 – 18 00 på Kulturhuset i Ytterjärna.

Kursledare Anna Hallström
Kursavgift 1150:-, Medlem i Antroposofiska sällskapet 500:-
Kostnad för lunch och fika tillkommer
Anmälan och info: anna@antroposofi.nu, 0706861252

Norrköpingsgruppen

Antroposofiska Sällskapet Norrköpingsgruppen är en lokal sammanslutning av medlemmar i det Allmänna Antroposofiska Sällskapet. Sällskapet har till syfte att bära en fri högskola för antroposofisk forskning. Denna högskola strävar efter att finna och formulera andliga lagbundenheter på olika verksamhetsområden, som de vanliga forskningsmetoderna eller tanke- och synsätten inte kommer åt. Denna antroposofiska forskning är integrerad i många olika kulturområden där verksamheten bygger på antroposofi, t.ex. waldorfpedagogik, biodynamiskt jordbruk, antroposofisk läkekonst, läkepedagogik, olika konstarter som arkitektur, eurytmi m.m.

Norrköpingsgruppen har en lokal för sammankomster och där finns ett bibliotek med huvudsakligen böcker och föredrag av Rudolf Steiner.

Biblioteket har öppet tisdagar 18.00 – 18.30 under tiden september till och med maj. Hagebygatan 69, Norrköping.
www.antroposofi.nu/norrkoping
E-post: antroposofi.norrkp@telia.com.
Övrig tid: kontakta någon i styrelsen.
Birgitta Johansson, ordförande
tel. 0768-19 13 11
Per Hallström, sekreterare
tel. 0736-849 366

**Program med kursutbud på hemsidan!
www.antroposofi.nu/norrkoping**

Vill du veta mer om antroposofi, eurytmi, musik, waldorfpedagogik och social tregrening?

Vi ordnar kurser, workshops och studiedagar på teman i anslutning till antroposofi, antingen i vår lokal i Norrköping eller lokalt hos er. Förfrågningar och intresseanmälan: Maivor Forster, tel. 0739 – 792 338.

Tisdagsgruppen

Start tisdagen den 4 sept. kl. 18.30 - 19.45. Vi börjar höstens arbete med studium av årets tema från Goetheanum bl a ”Grundstemsmeditationen” av Rudolf Steiner. Kontaktperson: Maivor Forster tel. 0739 – 79 23 38.
Nya deltagare är välkomna!

Vitaliserande eurytmi

Välkomna till stärkande och livgivande eurytmi i grupp i Ensjöholms vackra sal. Måndagar 18.00 med start 16/9. Anmälan till Elisabeth Löve 0760-29 49 58

Meditation

Sönd 15/9, 13/10, 10/11 och 8/12 kl. 17.-18.30 på Hagebygatan 69. Introduktion, övningar och samtal. En väg till att praktisera antroposofisk meditation, inspirerad av Arthur Zajonc, fysikprofessor och f.d. generalsekreterare för Antroposofiska Sällskapet i USA. Anmälan görs till Dori Inderbitzin. tel. 0737- 23 00 88 el. 0121- 133 43.

”Te hos Sofie” på söndagar

Start söndagen 28 aug kl. 18:30 – 20:30 Sedan gruppen startade 2017 har vi studerat boken Teosofi och studerar nu Andlig Skolning. Nya medlemmar är varmt välkomna! Vi varvar bokstudierna med att då och då bjuda in mer erfarna personer till samtal kring olika relevanta ämnen. Mötena sker varje söndag i lokalen på Hagebygatan 69.

Kontaktperson: Eskil Hallström.
Tel. 0706-98 18 88
eller eskil.hallstrom@gmail.com

Kalendarium

5 nov

Föredrag av Susanne Wärnhjelm.
Barnens Utveckling - Hur kan vi stödja den?

Plats: Hemgården. Tid: tisd 5 nov kl. 19.00-21.00.

16 nov

Workshop med eurytmi
Eurytmiskt övade av motiv ur R. Steiners Grundstemsmeditation. Föredrag till temat med fokus på polaritet och utveckling i människans själsliv - utmaningar och förvandlingsmöjligheter.

Medverkande: Göran och Charlotte Krantz. Kostn. 400:- endast föredraget 100:-

Plats: Ensjöholms by. Tid: kl. 9.30-15.00
Datum ej klart.

30 nov

kl. 11-13 Rudolf Steinerskolans Julbasar med bokbord.
Arr: Rudolf Steinerskolan i Norrköping.
För info se www.rudolfsteinerskolan.se

4 dec

Ensjöholms by arrangerar ljusfest och julmarknad

Plats: Ensjöholms by. Tid: onsd 4 dec kl. 16 – 19. Se: www.ensjoholm.se

15 dec

Eurytmi och Julföredrag Eurytmi med Moving Art Company och medverkande barn och ungdomar. Julföredrag av Göran Nilo. Medarrangör: Ensjöholms By. Inträde 100 kr.

Plats: Ensjöholm. Tid: lörd den 15 dec kl. 16.00

6 jan

Trettondagsfirande med Trekonungatema

Plats: Hagebygatan 69. Tid: månd 6 jan 2020 kl. 16.00 – 17.30. Kaffe och kaka.

Stockholmskretsen

Föreningen Stockholmskretsen är en ekonomiskt fristående förening inom Antroposofiska sällskapet i Sverige. Stockholmskretsens uppgift formuleras i stadgarna: att ”initiera, bedriva, samordna och understödja ideell antroposofisk verksamhet i Stockholm med omnejd”. Detta sker bl a genom våra olika verksamheter i lokalen på Hagagatan 14. Där finns ett bibliotek med antroposofisk litteratur och viss försäljning och hålls föreläsningar, konstnärliga arrangemang kursverksamhet och studiegrupper.

Som medlem i Antroposofiska sällskapet kan du också bli medlem i Stockholmskretsen genom att sätta in årsavgiften 500 kr på vårt bankgirokonto: 474-3167 - ange ”medlemsbidrag”, ditt namn och vilket år det gäller.

Är du inte medlem i Antroposofiska sällskapet så kan du ändå stödja oss genom att sätta in valfritt belopp på samma konto, ange ”gåva”. Vår verksamhet kan endast till en del bäras av medlemsbidragen och förutsätter till stor del frivilliga gåvor.

Bibliotek och antikvariat
Hagagatan 14, 113 48 Stockholm
Tel: 08-34 87 41
T-bana: Odenplan, nära Stadsbiblioteket
Antroposofisk litteratur på svenska, tyska och engelska.

OBS nya öppettider: Tisdagar kl 16-18.
Övriga dagar stängt!
Ordförande: Annika Stigdotter tel 08-660 93 13

Hemsida:
www.antroposofi.nu/stockholm
- se där under: Lokalavdelningar
Facebook:
Stockholmskretsen - Antroposofiska sällskapet
Stockholmskretsens Bankgiro: 474-3167 (medlemsbidrag, gåvor)

Kursverksamheter

- Luncheurytmi
- Friskvårdseurytmi
- Måla med växtfärger eller olja
- Talgestaltning

Se hemsidan för aktuell och all övrig information
www.antroposofi.nu/stockholm

Kalendarium

Lokal: Hagagatan 14
Evenemang/föredrag kostar 100 kr;
pens/stud: 80kr Bara kontant betalning!

Tisdag 29 oktober kl 19

Triolog: Bör vetenskapen bry sig om det andliga? Pär Granstedt

Tisdag 12 november kl 19

Friedwart-skisserna: ”en pedagogisk teknik för waldorfskolan”?
Bo Werner Eriksson

Tisdag 26 november kl 19

KONSTTERAPI, arbete med polariteter, förvandling och utveckling.
Annika Asmussen

Tisdag 10 december kl 19

Inför julen - konstnärligt program

Lördag 21 december kl 19

OBS veckodagen!
Midvinterfirande. Mikael Gejel

Konstnärliga evenemang

Lokal: Hagagatan 14

Onsdag 6 november kl 10

Ny sagoföreläsning för barn, med dans och musik

Söndag 17 november kl 18

Kreativ musikafton

Söndag 15 december kl 18

Julkonsert

Studieforum

Fria forumet för RS studier
Måndagar kl 18.30
Omkostnad: 20 kr per gång

Hur får man ordning på skolningsvägen när den beskrivs så olika i Rudolf Steiners böcker och föredrag?
Självständigt och tillsammans kommer vi att söka upp och lära känna denna process. Här krävs en vilja till självstudium! Nya deltagare tas nu bara emot efter samtal!

För info: ring Sergeij Almstedt
tel 08-34 87 41 måndagar kl 16.15-17.

Medarbetareförbundet - MeF

Vi är fackförbundet för alla medarbetare i de antroposofiska verksamheterna Vårt uppdrag är att stödja samverkan mellan jämlikar – i levande organisationer!

MeF är till för alla medarbetare oavsett vad man arbetar med. MeF ger medlemmarna stöd utifrån en unik kombination av kunskap i arbetsrätt och bred erfarenhet av antroposofisk självförvaltning.

Vi har god kännedom om antroposofiska verksamheters olika särart, organisation och kultur. De medarbetare som vill utveckla samverkan och medinflytande i verksamheterna kan därför få ett bra stöd av MeFs kollektivavtal. De verksamheter som ser det som ser ett stort värde i medarbetarnas delaktighet och medansvar kan också de få ett bra stöd av MeFs kollektivavtal.

Vår nya avtalspart:

Arbetsgivaralliansen-TRIA Under 2017 upphörde HF med sin verksamhet och istället bildades en ny bransch inom Arbetsgivaralliansen: TRIA, som är en förkortning av Tregrening i arbetslivet. De centrala avtal vi har med TRIA är tills vidare i form av sk "Hängavtal" på Arbetsgivaralliansens avtal: "vård/omsorg" och "skola/utbildning". Hängavtalen har TRIA tecknat med Medarbetareförbundet, Kommunal, Lärarnas Samverkansråd och Vision.

Lokal avtal

I anslutning till detta behöver de lokala avtalen ses över. MeF arbetar just nu mycket med att hjälpa alla verksamheter att ta fram nya lokala avtal.

Kansliet i Järna

Vårt kansli är bemannat de flesta dagar på oregelbundna tider. Vi ofta är på resa till medlemmar på arbetsplatser runt om i landet. Enklast når du oss via mail på info@mef.se eller på våra telefoner: Per Hallström 0736-849 366 Helena Yli-Koski 0704-14 94 34.

Bli medlem du också!

Styrelsen och medarbetarna genom Per Hallström och Helena Yli-Koski

TRIA – tregrening i arbetslivet

TRIA – social tregrening i arbetslivet – är branschen, som organiserar antroposofiskt orienterade huvudmän i Arbetsgivaralliansen. Branschansvarig och rådgivare är Maria Liljedahl, som kan nås på telefon 08-545 912 01 eller 0708-48 32 84 och har e-post maria.liljedahl@arbetsgivaralliansen.se.

Nu till årsskiftet stundar ett upptaktsarbete för branschrådet TRIA inför ett nytt centralavtal med avtalsparterna som ska gälla från våren 2020. Många frågor blir aktuella att behandlas, ex vis utökad lokalavtalsmöjlighet, framtida tjänstepensionspremie, som f.n. är 5% istället för gängse 4,5%, mm.

En stor händelse för TRIA är avtt pensionskassan Prometheus, som Medarbetareförbundet och TRIA gemensamt bär, nu står inför en mängd regelförändringar genom att den nya Tjänstepensionslagen träder i kraft fullt ut 2020. Det nya regelverket ställer mycket högre krav på kapitalbuffert och administration, vilket innebär väsentligt högre it- och förvaltningskostnader, som Prometheus inte har en möjlighet att kunna bära ensamt. Med stor idoghet har man försökt finna samverkan med andra pensionskassor med liknande inriktning och i samma situation men tyvärr utan resultat. Av dessa skäl, som Prometheus inte kan påverka, har fullmäktige och styrelse nu kommit fram till och beslutat att söka en annan pensionsförvaltare med liknande hållbar inriktning, som kan ta över pensionsförsäkringarna under kommande år. Och därmed kommer Prometheus att avsluta sin fantastiska verksamhet efter 21 år av hållbar, engagerad och framgångsrik förvaltning. Tack alla!

Ingående och aktuell info finns på pension@prometheuspension.se

Vidare en annan stor händelse. Arbetsgivaralliansen, som värnar om medlemmarnas ideologiska självständighet och särart och samtidigt kunna bidra med professionell arbetsgivarkompetens, har fått bryta sin samverkan med Arbetsgivarförbundet KFO och lämnat det gemensamägda serviceorganet Athene; man har nu även flyttat till nya ändamålsenliga lokaler på Kungsholmen nära Centralstationen. Teamet har förstärkts med nya rådgivare med specialistkompetens och ser sig stärkt inför framtiden som civilsamhällets arbetsgivarorganisation. Det stora kursutbudet fortsätter man med, se hemsidan.

Än en gång kan man konstatera att många av TRIAs medlemmar möter stora utma-

ningar i en regulativ och föränderlig omvärld, där stora krav ställs på både organisation och medarbetarskap. TRIA kan utifrån idén om den sociala tregreningen ge många inspirerande impulser som stöd för utvecklande av bl.a. ett socialt hållbart ledarskap:

- Ett fritt kreativt och socialt liv, som ger mening och möjlighet till personlig utveckling och initiativtagande under ansvar
- Ett rättsliv präglat av alla människors lika värde med rättigheter och skyldigheter
- Ett solidariskt förhållningssätt i arbetsliv och ekonomi där olika prestationer styrs av behov.

Branschrådet TRIA genom Rüdiger Neuschütz

Medlemsgrupper

Björkgruppen, Katrineholm
Yvonne Boukari, yvonne.boukari@gmail.com
Brommagruppen, Stockholm
Nils Olof Dunkars, 08-25 87 06
Delsbogruppen, Delsbo
Matti Remes, matti@staffansgarden.com
Filosofigruppen, Järna
J.C. Lassen, j.chr.lassen(at)hotmail.com, 070-799 22 20
Grundstensgruppen, Järna
Katarina Hausmann, tel.08 55171595, katarina.hausmann@telia.com, eller Marie Haglund tel. 0156-14095
Jeanne d'Arcgruppen, Örebro
Rebekka Bergman, 019-23 34 46, rebekkabergman@outlook.com
Johannes Bureusgruppen, Uppsala
Annika Asmussen, 070-11 44 073 annika.asmussen(at)tele2.se, Adja Asmussen, 076-631 40 41 adja(at)tele2.se
Järnagruppen, Järna
Artur Granstedt, 0158-33 075, artur.granstedt@jdb.se
Kalmargruppen, Kalmar
Hans Johannesson, 073 5673226
Mariagruppen, Västerås
Kristina Mezéi, 021-804649
Mikaelgården, Järna
Dick Tibbling, 08-551 500 67
Norrköpingsgruppen
Birgitta Johansson
Novalisgruppen, Järna
Kristian Holmberg, 0703- 688 544
Pestalozzigruppen, Järna

Elisabeth Chyle, 08-551 503 29
Rudolf Steinergruppen, Stockholm
Annika Stigdotter, 08-660 93 13
Selma Lagerlöfgruppen, Stockholm
H. Osika, 08-551 505 10 el 08-551 505 93
Tavestagruppen, Järna
Walter Druml, 08-551 742 61
Umeågruppen
Roland Karlsson, 090-300 61 070-546 00 61, rolandkarlsson01@tele2.se
Urielgruppen, Växjö
Daniel Ekman, 0470-636 96, 070-633 93 23
Österlenggruppen, Baskemölla
Eva Breitholtz, 0736490300 evabreitholtz@gmail.com

Läs mer om grupperna på hemsidan: antroposofi.nu/ studie_arbetsgrupper

Medlemskap

Goetheanum meddelade att man under juni och juli välkomnat 62 nya medlemmar. Och under perioden 10 aug till 6 sept, är 15 ej längre medlemmar (utträden, tappade medlemmar och uppdaterade medlemslistor i landssällskapen) i Allmänna Antroposofiska Sällskapet.

Källa: Anthroposophy Worldwide, nr 10, 2019.

Medlemssekretariat

i Robyggehuset, Ytterjärna
Mån-fre 13-15
08-554 302 20
kontakt@antroposofi.nu

Medlemsavgiften ordinarie 1200 kr, studerande 300 kr, till Ekobanken 9700 132 745-1, pg 5 88 71-5, Swish 123 499 13 86 Autogiro, kontakta sekretariatet

Kalendarium på hemsidan antroposofi.nu/kalender

Mejlutskick
Meddela oss din mejladress till: kontakt@antroposofi.nu så skickar vi dig löpande information

Bli medlem!
antroposofi.nu/blimedlem

Betala enkelt med Swish
Läs in denna qr-kod med Swish-appen i din mobil!

Styrelse

Antroposofiska Sällskapets styrelse:

Mats-Ola Ohlsson, generalsekreterare mats-ola@antroposofi.nu 08-554 302 20

Regula Nilo, sekreterare regula@antroposofi.nu

Janne Silvasti janne@antroposofi.nu

Ilve Steiber ilve@antroposofi.nu

Erland Kornfeld, ordförande & kassör erland@antroposofi.nu

Forum Antroposofi utges av Antroposofiska Sällskapet i Sverige. Varje skribent ansvarar själv för sitt material.

REDAKTIONSKRETS
Berit Fröseth
Tobias Ossmark
Felix Nieriker
Göran Nilo
Joel Hallklint

GRAFISK FORM
Ritator

TRYCK
EKTAB (Eskilstunakurirens tryckeri) Ett ISO 14001-certifierat tryckeri som enbart använder vindproducerad el.

PRENUMERATION
Kontakta sekretariatet eller registrera på hemsida, 240 kr/år. Till pg 5 88 71-5, Swish 123 499 13 86 Autogiro, kontakta sekretariatet

HEMSIDA
antroposofi.nu/forum

ANTROPOSOFISKA SÄLLSKAPETS
SEKRETARIAT
e-post kontakt@antroposofi.nu
tel 08-554 302 20

KONTAKT MED FORUM
projektledare Joel Hallklint
e-post: kontakt@antroposofi.nu
tel 08-554 302 20
postadress: Forum Antroposofi,
pl 1800, 153 91 Järna
ISSN 1404-4277

UTGIVNINGSPLAN FÖR 2019
Deadline för 4-2019 ca 15 nov.
För längre uppslag, vänligen anmäl i god tid innan deadline.

ANNONSERING
Kontakta oss. För privatpersoner: radannonser 80 kr. Tidskriftens format: höjd 315 mm, bredd 235 mm.

B

SVERIGE
PORTO BETALT
PORT PAYÉ

Ögonblicket - Frimärket

Vi ser ett dagsaktuellt frimärke från Tyskland. Som markörer av ett tidsflöde har frimärken av tradition haft bilder kopplade till nationens identitet. Tidigare handlade det ofta om monarkin eller statschefen. Sedan ett antal årtionden är det vanligt med andra typer av nationalklenoder, exempelvis en författare eller en sportutövare. Nu har turen kommit till waldorfpedagogiken. Är bilden ett firande av något heroiskt förflutet eller är den ett uttryck för en aktuell samhällsangelägenhet? Det ena behöver inte utesluta det andra. Vari ligger i så fall aktualiteten?

Som nyhetsläsare slår jag upp dagstidningarna för att notera ett litet axplock från den senaste tidens förmedling. Den 10 oktober skriver journalisten Anderas Cervenka i Dagens Industri om en doktrin som under femtio år haft ett starkt grundmurat fäste nu befinner sig i gungning. Det handlar om Milton Friedmans tes om att aktiebolagets främsta uppgift är att tjäna och generera vinst åt sina aktieägare. I motsats till denna ideologi höjs nu röster på allvar för att väga in andra dimensioner i näringslivet. Till kalkylen går det inte längre att bortse från näringslivets konsekvenser inom det sociala och på vår natur. I tidningarna rapporteras det även om ideologier som förlorar kraft i den politiska opinionen. Det senaste exem-

plet kommer från europaparlamentsvalet i Tyskland där den unge youtubern Rezo genom sin rättframma granskning otippat bidrog till ett markant väljartapp för det etablerade partiet, vilket i sin tur resulterade i att De Gröna utropades till valets vinnare tack vare ett enormt stöd hos den yngre delen av väljarkåren.

Utifrån dessa händelser i nyhetsrapporteringen är det förstås omöjligt att dra några skarpa slutsatser om bestående förändringar i samhället. Istället sätter de tämligen exakt fingret på vårt tidlösa behov av korrektur. Som korrektur av samhällsordningen – se där waldorfpedagogikens signum och relevans. Lern to change the world – som mottot lyder i 100 årskampanjen. Korrektorens främsta form är just ett lärande. Så har den också gestaltats i litteraturen. Som ett eko hör vi kravet på en estetisk fostran (Schiller) och drömmen om en framtida pedagogisk provins (Hesse). Och som frimärksbild påminns mottagaren om något som liknar ett budskap: Ju tidigare och bredare vi lyckats etablera ett lärande utanför externa beroendeställningar, desto mer kan vi hoppas på en välgörande korrektur.

Bild: Frimärket är framtaget i samband med 100 årsjubileet av waldorfpedagogiken (Copyright: Dominik Wandelburg.) Den första Waldorfskolan grundades på Uhlandshöhe i Stuttgart den 7 september 1919. Text: Tobias Ossmark.